

Univerzita Karlova v Praze  
Fakulta humanitních studií

# Bakalářská práce

**ANALÝZA NĚKTERÝCH VÝVOJOVÝCH TENDENCÍ  
A NOVÝCH JEVŮ V SOUČASNÉ ČEŠTINĚ**  
(z hlediska lingvistického a sociolingvistického)

Vypracovala: Anna Hrabáková

Vedoucí práce: Mgr. Lily Císařovská

Praha 2011

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 15. 9. 2011

.....

podpis

Děkuji paní Mgr. Lily Císařovské, jež se velice ochotně ujala vedení mé práce, za její vlídný přístup, cenné podněty, rady a připomínky.

## OBSAH

1. Úvod .....	5
1.1. Cíl práce, metoda zpracování a výzkumný vzorek .....	6
2. Funkce a vlastnosti jazyka z hlediska lingvistických teorií .....	9
2.1. Lingvistika – vývoj, směry a teorie .....	9
2.2. Jazyk – jeho základní funkce a vlastnosti dle lingvistických teorií .....	11
2.3. Vývoj jazyka a jazykové změny .....	12
3. Vývojové tendence v současném českém jazyce .....	14
3.1. O jazykové situaci po roce 1989 .....	14
3.2. Hlavní vývojové tendence současné češtiny .....	15
3.2.1. Diferenciace .....	16
3.2.2. Intelktualizace, racionalizace a ekonomičnost vyjadřování .....	17
3.2.3. Unifikace, demokratizace, homogenizace .....	19
3.3. Proměny ve slovní zásobě .....	20
3.3.1. Neologismy .....	20
3.3.2. Internacionalizace jazyka .....	22
3.4. Způsoby a formy adaptace přejatých lexikálních jednotek .....	24
4. Anglické přejímky dle míry adaptace .....	27
4.1. Pravopisná adaptace .....	27
4.2. Mluvnická adaptace .....	29
4.2.1. Substantiva .....	30
4.2.2. Adjektiva .....	34
4.2.3. Slovesa .....	35
4.3. Vybrané problémy v oblasti pravopisné a mluvnické adaptace .....	36
4.3.1. Přechylování .....	38
5. Anglické přejímky z hlediska funkčního a stylového .....	39
6. Syntax .....	43
7. Závěr .....	45
Literatura .....	46

## Úvod

Myšlenka zvolit si jako téma bakalářské práce český jazyk ve mně uzrávala postupně během studia na vysoké škole. K hlubšímu zájmu o mateřský jazyk mě však paradoxně přivedlo mé zalíbení v angličtině. Cizí jazyky jsem se vždy ráda učila a anglický jazyk patřil na základní i střední škole k mým oblíbeným předmětům. Na Fakultě humanitních studií jsem posléze mohla nahlédnout do systému angličtiny nejen coby student, ale rovněž v roli překladatele. Překladatelská práce mě nadchla a možnost nahlédnout pod pokličku tohoto řemesla v rámci kurzů pořádaných na naší fakultě mě velmi obohatila. Právě díky této zkušenosti jsem si uvědomila, že dobrým překladatelem se může stát jen ten, kdo v první řadě správně ovládá svůj vlastní mateřský jazyk. Začala jsem se tedy o český jazyk zajímat hlouběji a také jsem si neustále jasněji uvědomovala jeho hodnotu.

Jazyk je jedinečné bohatství, jež si každé společenství po staletí vytváří a přenáší z generace na generaci. Jazyk umožňuje každé společnosti, aby vnitřně fungovala, zároveň společnost stmeluje navenek a chrání ji. Nejednou se jazyk stal prostředkem k hájení národních hodnot a cílů. Aby jazyk mohl dostát všem svými funkcím, aby nám jeho bohatství bylo přístupné, potřebuje naši pozornost a péči, a to zvláště v době dnešní, v níž si samozřejmých věcí a opravdových hodnot přestáváme cenit.

Jako každý jiný jazyk, prochází také čeština neustálými proměnami. Proměny jazyka probíhají pozvolně, a proto si jich často nevšímáme a ani si je příliš neuvědomujeme. Jazykový vývoj kopíruje vývoj samotné společnosti, která je jeho nositelem. Významné společenské zvraty se vždy otisknou také do jazyka. Podobu dnešního světa i jazyků ovládá především tendence k neustávajícímu sblížení národů a kultur. Český jazyk tuto tendenci plně pocítil až po roce 1989. Od tohoto přelomového roku se národ i jazyk otevírají okolnímu světu. Česká společnost horlivě přejímá vše, čeho jí bylo dosud odpíráno. V jazyce se tyto změny projevují nejvýrazněji na slovní zásobě. Do češtiny začínají intenzivněji než v dřívějších dobách pronikat cizojazyčné výrazy, zejména pak výrazy anglické či internacionální (nejčastěji zprostředkované právě angličtinou).

Jazyku i společnosti se tímto otevírají nové sféry a možnosti. V jazyce narůstá počet lexikálních jednotek, jazyk se funkčně i stylisticky rozrůžňuje. Nová slova pojmenovávají dosud nepoznané skutečnosti. Není divu že to, co bylo dřívějším systémem s nebývalou tvrdostí zakazováno, je nyní snad s ještě větší intenzitou přijímáno. S rychlým a výrazným přílivem cizích slov však postupně začínají vyplouvat na povrch i jisté překážky, a to jak funkční, tak systémové.

### 1.1. Cíl práce, zařazení tématu do vědního oboru, metoda zpracování a výzkumný vzorek

Prostřednictvím své bakalářské práce bych chtěla docílit alespoň částečného vhledu do podoby současného českého jazyka. Zajímat mě budou právě výše nastíněné nové jevy a skutečnosti, které od 90. let začaly češtinu ovlivňovat. V teoretické části práce rozeberu hlavní vývojové tendence současné češtiny, přičemž stěžejní pro mě bude tendence internacionalizační a vliv angličtiny. Jazykové tendence chápu dle lingvistické teorie jakožto „směry nebo soubor změn v jazyce, které probíhají určitým směrem a v určité době, které však nemají ráz zcela pravidelný a důsledný.“ (Lotko 2002: 7).

V souvislosti s vlivem anglického jazyka na jazyk český mě budou zajímat jak okolnosti týkající se přejímání a formální adaptace přejímek z angličtiny, tak problematika jejich praktického uplatnění v českém jazyce a některé možné důsledky. Této oblasti se budu věnovat již ve druhé - praktické - části své bakalářské práce, jejímž ústředním bodem bude výzkum, v němž budu již na příkladech z praxe demonstrovat teoretické poznatky z první části.

Jako vzorek, z něhož budu čerpat potřebná data, jsem si zvolila dva zájmové / zábavní / lifestylové časopisy vycházející v současné době v České republice. Konkrétně se jedná o časopisy, jež jsou primárně zaměřené na módu – časopis *Elle* a časopis *Harper's Bazaar*. Časopis *Elle* je českou mutací nadnárodního magazínu, jenž vychází ve více než šedesáti zemích světa. Původní verze tohoto časopisu vznikla v roce 1945 ve Francii. V české podobě vychází tento měsíčník od roku 1994. *Elle* se prezentuje jako nejobsáhlejší módní měsíčník. Kromě módy obsahuje také několik dalších rubrik (kosmetika, kultura, design, vztahy atd.). Časopis *Harper's Bazaar* je americký módní magazín, jenž byl založen v roce 1867. Svě původní podobě se již poměrně vzdálil, v současné době vychází rovněž v různých jazykových verzích včetně té české. Obsahově je strukturován podobně jako *Elle*. Módě se však nevěnuje tak obsáhle, mezi další pravidelné rubriky se řadí například krása, zdraví, dieta, celebrity, povídka atd. Hlavním zkoumaným titulem bude časopis *Elle*, a to 24 čísel vyšlých v letech 1999 – 2011: 9/1999, 12/1999, 9/2000, 12/2000, 7/2001, 9/2003, 10/2003, 11/2003, 12/2003, 1/2004, 2/2004, 10/2004, 11/2004, 5/2005, 11/2005, 4/2006, 7/2006, 9/2006, 1/2007, 6/2007, 1/2011, 2/2011, 3/2011, 5/2011. Tento výzkumný soubor jsem doplnila ještě o 5 letošních čísel časopisu *Harper's Bazaar*: 2/2011, 4/2011, 3/2011, 5/2011, 6/2011. Hlavním kritériem při výběru výzkumného vzorku pro mě byla aktuálnost titulů, tedy aby jejich prostřednictvím bylo možné demonstrovat podobu současného jazyka. Do výběru jsem

zahrnula dva časopisy z konce 90. let, ale ústřední složku výzkumu tvoří časopisy z let 2000 – 2011. Konkrétní čísla jsem již vybírala náhodně, dle jejich dostupnosti. Výsledky výzkumu by tím neměly být nijak ovlivněny.

Výzkum budu provádět metodou kvalitativní, neboť cílem mé práce není statistické zpracování výskytu anglicismů v českém textu za určité období, ale hlubší analýza a interpretace získaných dat. Z výzkumných vzorků jsem vybírala konkrétní data - tj. výrazy anglického původu (anglicismy), případně také věty, u nichž byl patrný vliv angličtiny -, a to tak, abych na nich mohla demonstrovat jak jednotlivé fáze v procesu formální adaptace anglicismů, tak způsoby jejich funkčního a stylového začlenění do českého textu. Součástí analýzy je také úvaha nad funkční a stylovou platností anglických výrazů v českém textu. Mezi anglicismy jsem zahrnula všechna slova anglického původu, tj. jak slova již plně integrovaná do českého jazykového systému, tak slova dosud neadaptovaná (neadaptovaná) či adaptovaná jen částečně. Mezi shromážděnými anglicismy tvoří hlavní složku slova, jež se nějakým způsobem vztahují k módě (v důsledku charakteru zkoumaného materiálu), avšak zastoupeny jsou také výrazy z jiných oblastí. Výzkum se zabývá výhradně rovinou lexikální, neboť omezený rozsah práce, nedostatek odborné literatury a pravděpodobně také vlastní odborné kvalifikace by mi nedovolily důkladně a věcně pojednat o tendencích v současné syntaxi. Syntaktickou oblast jazyka jsem však zcela nevynechala - na závěr praktické části jsem připojila rozbor jednoho konkrétního jevu - preponování neshodných přívlasků. Tato tendence se mi jevila natolik nápadná – ve výzkumné vzorku se projevovala velice výrazně – že jsem se ji do své práce rozhodla zahrnout.

Teoretickou částí práce chci přispět především k určitému souhrnnému pohledu na dnešní jazyk, ráda bych představila hlavní síly a tendence, které jazyk ovlivňují. V praktické části bych chtěla důkladněji pojednat o specifickém a v současnosti nejnápadnějším jevu – internacionalizaci. Ve své práci bohužel nemohu zachytit a důkladněji rozebrat všechny změny v současné češtině a aspekty českého jazyka jako takového. Ty by se mohly stát předmětem dalších prací, kvalitativních či kvantitativních. V rámci kvalitativního výzkumu by zasloužila větší pozornost již zmíněná syntax. Kvantitativní výzkum by zase mohl být zaměřen na frekvenci výskytu anglicismů například v celostátních denících nebo by k němu mohly být využity zdroje českého národního korpusu. Tyto způsoby výzkumu by pak mohly mít větší a konkrétnější vypovídací hodnotu o přítomnosti cizích jazykových v prvků v češtině. V případě vlastního výzkumu jsem si vědoma toho, že jevům získaným z takto úzce tematicky zaměřených periodik nelze přisuzovat vysokou vypovídací hodnotu. Můj výzkum je proto spíše jakýmsi nahlédnutím do jedné oblasti jazyka (jazyka módních časopisů), v níž

se vliv angličtiny projevuje zvláště výrazně. Také si uvědomuji, že co do kvality se má práce nemůže rovnat pracím studentů filologických fakult, kteří jsou již od počátku svého studia úzce profilováni a důkladněji vzdělávání výhradně v jedné oblasti. Práci proto přizpůsobuji svému studijnímu oboru a jazykovou tematiku pojednávám nejprve z širšího hlediska. Jelikož východiskem práce je teze, že podobu jazyka významně ovlivňuje společnost a proměny v ní, řadí se analyzované téma do oblasti bádání lingvistického a sociolingvistického. V úvodu teoretické části proto tyto vědní disciplíny stručně představím.



# TEORETICKÁ ČÁST

## 2. Funkce a vlastnosti jazyka dle lingvistických teorií

### 2.1. Lingvistika – vývoj, směry a teorie

Na jazyk, jeho funkce a vlastnosti lze pohlížet z různých perspektiv. Dokladem toho je existence mnoha vědních oborů, které se jazykem zabývají, a poměrně rozsáhlé množství lingvistických teorií. Hlavním vědním oborem, který se jazykem zabývá, je lingvistika (jazykověda). Lingvistika se dále člení na jazykovědu obecnou (teoretickou, vnitřní) a aplikovanou (vnější, pomezí lingvistické disciplíny). Obecná lingvistika zkoumá obecné principy jazyka a jazyků vůbec (Čermák 2001) a ji členit podle dvou hlavních hledisek: 1. Dle toho, kterým jazykem se zabývá (např. bohemistika, anglistika, hispanistika aj.). 2. Dle toho, kterou složku jazyka studuje (fonetika a fonologie, morfologie a syntax, lexikologie a sémantika) (Černý 1998: 72). Aplikovaná lingvistika kombinuje poznatky z obecné lingvistiky s poznatky jiných vědních oborů (zejm. sociologie, etnografie, psychologie a logiky).

Lingvistika jakožto vědní obor se zrodila v Dánsku a Německu na počátku 19. století. V této době se počíná s prvním systematickým porovnáváním jazyků a postupně vznikají první moderní lingvistické teorie. Moderní lingvistika se nejprve zajímala výhradně o jazykový vývoj a svou pozornost soustřeďovala hlavně na mrtvé jazyky. První významný zlom v dějinách lingvistiky přichází na počátku 20. století s postavou švýcarského lingvisty Ferdinanda de Saussurea, jenž se stal zakladatelem nového směru, lingvistického strukturalismu.

Hlavní zásady, které prosazoval lingvistický strukturalismus, by se daly shrnout do čtyř bodů: 1. Jazyk je systém, jehož jednotky jsou vzájemně závislé, tedy postavení každé z nich je dáno jejím vztahem k ostatním jednotkám. Jazykové jednotky proto není vhodné zkoumat izolovaně. 2. U jazyků je potřeba zkoumat nejen jejich vývoj, ale také jazykový systém jako celek v určitém okamžiku jeho vývoje. 3. Jazyk má dvě, resp. tři složky<sup>1</sup>: *langue* (jazyk), jenž je majetkem celého společenství a tvořen souhrnem všech jednotek a konvenčních pravidel, *parole* (mluva), která obsahuje konkrétní sdělení, vyslovené

---

<sup>1</sup> Poválečná česká lingvistika zrušila původní úzus pražské školy *langue* (jazyk) – *parole* (mluva) – *langage* (řeč) a naradila jej dichotomií *langue* – *parol* ve smyslu jazyk – řeč (Čermák 2001: 81). Dle Čermáka je však toto zjednodušení nevhodné a matoucí.

konkrétním mluvčím a *langage* (řeč), jíž se rozumí „(...) obecná schopnost jazyka umožňující jeho realizaci v mluvě.“ (Čermák 2001: 81). 4. Jazykový znak se skládá ze dvou složek: *signifiant* (označující složka) mající podobu zvukového obrazu, sledu hlásek či grafického znaku a *signifié* (složka označovaná) nesoucí význam či obsah (Černý 1998: 68 – 69).

Na Saussurovy teorie navázaly další strukturálně zaměřené školy a směry, včetně školy pražské. Zakladatelem pražské školy se stal anglista Vilém Mathesius. Dalšími významnými členy byli z českých osobností například Bohuslav Havránek či Vladimír Skalička a ze zahraničních zejména ruský emigrant Roman Jakobson. „Charakteristickým rysem pražského strukturalismu byl především důsledný funkční přístup k jazykovým jevům a často i uplatňování funkčního hlediska v jiných oborech (literatura, estetika, folklór apod.)“ (Černý 1998: 70).

Lingvistický strukturalismus si až do 60. let 20. století uchoval dominantní vliv. Od 50. let se však začínají formovat a vydobývat své postavení na poli jazykovědného bádání tzv. moderní pomezí disciplíny, jež lingvistické metody kombinují s metodami dalších oborů. Mezi tyto disciplíny se řadí zejména sociolingvistika, etnolingvistika, lingvistická antropologie, psycholingvistika či neurolingvistika. Sociolingvistika zkoumá vzájemný vztah jazyka a společnosti. Zajímá se především o to, „(...) jak se příslušnost mluvčího k různým společenským skupinám a vrstvám projevuje v jeho jazyce.“ (Černý 1998: 72). Dalším dominantním tématem sociolingvistiky jsou jazykové změny a způsob jejich šíření v příslušném jazykovém společenství (Tamt.). Mezi významné představitele se zařadili především Joshua A. Fishman, který propracoval otázky jazykové politiky a mnohonárodnostních států, a William Labov, jenž se zabýval metodikou jazykovědného výzkumu. Sociolingvistika má velmi blízko k entolingvistice a lingvistické antropologii. Všechny tyto tři disciplíny se do jisté míry překrývají, značné množství témat mají společných, avšak v některých případech se odlišují úhlem pohledu a svým zaměřením. Etnolingvistika zaměřuje svou pozornost na jazyka přírodních národů v souvislosti s jejich kulturou a životními podmínkami, lingvistická antropologie „(...) se zabývá studiem jazyka v rámci antropologie, tj. vztahy mezi jazykem, kulturou a společenskými strukturami.“ (Černý 1998: 218 – 219). Psycholingvistika řeší otázky spojené se vzájemným vztahem jazyka a lidského psychiky. Neurolingvistika je z větší části doménou samotného medicínského oboru neurologie a zaměřuje se na studium a léčbu řečových poruch.

## 2.2. Jazyk - jeho základní funkce a vlastnosti z hlediska lingvistické teorie

Vytvořit jednoduchou, ale zároveň i dostatečně výstižnou definici jazyka není jednoduché. Při každém takovém pokusu jsme vždy nuceni uchýlit se k jisté schematičnosti a zjednodušení. Jazyk má mnoho vrstev, lze jej zkoumat z několika hledisek, čemuž odpovídá i rozrůzněnost lingvistických disciplín. Jazyk je v prvé řadě jev sociální, je výtvořem člověka a je jeho nástrojem – nástrojem k myšlení a dorozumívání. Komunikace se v jazyce uskutečňuje prostřednictvím systému jazykových znaků, které pojmenovávají jednotlivé skutečnosti. Jazykové znaky, které mohou mít podobu zvukovou (hlásky), grafickou (písmo) či případně i optickou (mimika, gesta) podobu, přenášejí informace (významy) (Čermák 2001).

Jazyk v podobě zvukové a grafické má dle Mathesia dvě základní funkce – komunikativní (dorozumívací) a nominativní (pojmenovací) (Čermák 2001: 74). Jazyk slouží zejména jako nástroj k přenosu informací, jako prostředek lidské komunikace (Čermák 2001: 13). Aby byla komunikace možná a efektivní, vytvořila se postupně v každém jazykovém společenství soustava vyjadřovacích prostředků, která je v podobě jakéhosi souhrnu možností k dispozici všem mluvčím (Daneš 2009: 23).

Jazyk je tedy neodmyslitelně spjat s člověkem a k člověku jej váže dvojitý typ závislosti – externí a interní (Čermák 2001: 42). Externí vazba odpovídá závislosti jazyka na společnosti, interní zase závislosti jazyka na lidském myšlení (mozku). Spojitostí jazyka a myšlení se v rámci jazykovědných oborů dnes zabývá zejména psycholingvistika. Vazbu jazyka a společnosti zkoumá sociolingvistika. V závislosti na tématu práce se v následujících odstavcích budu věnovat především vztahu jazyka a společnosti.

Vztah jazyka a společnosti je oboustranný – společnost jazyk ovlivňuje, ale zároveň je sama jazykem ovlivňována. Vliv společnosti na jazyk je přitom výraznější, a to “(...) již proto, že společnost prochází změnami jí vlastními, které se následně promítají do jazyka, kdežto vliv jazyka na společnost se uplatňuje především ve funkci komunikačního média.“ (Mleziva 1996: 283).

Ze vztahu jazyka a společnosti plynou tři hlavní specifika jazyka (Čermák 2001: 42):

- (1) Jazyk je především *společenská instituce*, která se od ostatních institucí, například práva či politického systému, liší v tom, že se nezakládá na přirozeném vztahu vůči věcem. Jazyk není nomenklatura, jeho základní vlastností je *arbitrárnost*, což znamená, že mezi znakem a tím, co daný znak označuje není žádná souvislost.

- (2) Jazykové znaky, jež jsou psychické povahy, jsou výsledkem společenského *konsenzu*. „Tato úmluva, daná tradicí, má povahu přirozené většinové volby (jazyk vzniklý v minulosti lidé považují za výhodný a přijímají dobrovolně), a proto nelze pro jazyk mj. předpokládat nějaké autoritativní rozhodování kohokoli, které by fakt většinové volby rušilo.“ (Tamt.).
- (3) „Jazyk je souborem zvyků a konvencí, je tedy *konvenční*, tj. ustalovaný praxí jako výsledek vývoje mezi variantami a alternativami (...).“ (Tamt.). Konvenčnost je podmíněna zejména trváním jazyka v čase ve víceméně jednotné formě a ustálené podobě, o jazyce lze proto říci, že je také jev *historický*.

### 2.3. Vývoj jazyka a příčiny jazykových změn

Jazyk obecně je a měl by být relativně *stabilní*. Aby mohl sloužit jako funkční komunikační nástroj, musí mít svá ustálená pravidla a základní prvky, které se proměňují jen poměrně málo a pomalu. Na druhou stranu však v jazyce působí i síly opačného směru, a to tendence k neustávajícím dílčím proměnám. Jazyk se neustále přizpůsobuje společnosti a jejím komunikačním potřebám, musí tedy být do jisté míry *variabilní*. Proměna jazyka v čase probíhá nepřetržitě, v určitých obdobích je intenzivnější, jindy naopak slabší, je nezadržitelná a jen částečně regulovatelná a předvídatelná<sup>2</sup>. Vývoj se týká jak jazyka běžně mluveného, tak jazyka spisovného. Zatímco jazyk běžně mluvený „(...) se vyvíjí živelně, vývoj spisovného jazyka je do jisté míry řízen, usměrňován jazykovědou (lingvistikou)“ (Cuřín; Novotný 1982: 10). Dle Mathesia (1932: 17) je základním stavebním kamenem každé kultury řád a tohoto řádu je potřeba také v každém kultivovaném jazyku. Řádu a stability však není možné dosahovat prostřednictvím restriktivního rozhodování či násilného udržování nehybnosti a ztuhlosti jazykového systému. Princip řádu spočívá dle Mathesia v pružné stabilitě: „Výrazové hodnoty kultivovaného jazyka musí být ustálené (...)“ (Tamt.), a to prostřednictvím kodifikované normy, zároveň však není správné uměle udržovat nehybnost jazykového systému a slovní zásoby: „V zásobě slovní nutno postavit požadavek bohatosti slovníka a jeho stylové rozrůzněnosti nad požadavek lexikálního purismu. (...) V syntaxi dlužno dbáti jak osobité výraznosti jazykové, tak bohatosti vyjadřovacích možností, významově diferencovaných.“ (Mathesius 1932: 27).

---

<sup>2</sup> Dle některých autorů je jazykový vývoj neregulovatelný a měl by být ponechán zcela bez vnějších zásahů. Viz. Cvrček, V. *Regulace jazyka a Koncept minimální intervence*.

Jazyk, ať už spisovný či běžně mluvený, se neproměňuje jako celek, nýbrž vždy jen v některých svých rysech (Skalička 1958: 71). Proto můžeme v jazyce vedle sebe nalézt jak prvky staré tisíce let, tak jevy zcela nové. Dle intenzity rozlišuje Skalička (1958: 71 – 73) trojí druh změn: Za prvé jsou to změny, jež působí nepřetržitě a nejsou doprovázeny změnami opačného směru, které by jazykovou situaci v dané oblasti vyvažovaly. Jako příklad uvádí autor neustálé rozšiřování slovní zásoby. Za druhé jsou to změny, které rovněž působí neustále, ale zároveň jsou vyvažovány změnami opačného charakteru – Skalička hovoří o tzv. zákonu stability výrazových prostředků. Jedním z příkladů takovýchto vyvažujících změn, které autor uvádí, je hlásková redukce na jedné straně a morfologické rozšiřování na straně druhé. Počet hlásek ve slově či počet hláskových rozdílů se většinou snižuje. Na druhé straně je však hláskoslovné zkracování vyváženo morfologickým a syntaktickým rozšiřováním – slova se prodlužují, jak přijímají nové přípony a koncovky. Vedle dvou zmíněných druhů změn, existuje ještě třetí typ, a to velký soubor změn, které působí pouze v časově omezených obdobích. Jsou to změny, které ve vyhraněný čas působí jedním směrem, v jiném období zase směrem opačným. Jak uvádí autor, tímto nahodilým procesem pak například vznikají jazyky, které vytvářejí mnoho pádů, vedle jazyků, které pády potlačují.

Faktory, které mají za následek jazykovou změnu, mohou být obecně dvojího charakteru – vnější (extralingvistické) a vnitřní (interlingvální) (Lotko 2002: 8). Za vnější faktor působící na vývoj jazyka lze označit společnost. O vnějších příčinách hovoříme tehdy, když v dané společnosti dojde k nějaké (politické, ekonomické, kulturní či sociální) změně, která si následně vyžádá také změny v jazyce (Skalička 1958: 73). Společenské změny nejvýrazněji působí na oblast lexika. Změny ve společnosti mají za následek to, že se stávající slovník rozšiřuje, specializuje či že se přeměňuje původní význam již existujících výrazů (Mleziva 1996: 283). Vnitřní faktory jsou takové, kdy na sebe jednotlivé složky jazyka navzájem působí. Pokud se nějaká změna v systému stane podnětem pro vznik další změny či celého řetězu změn, hovoříme o vnitřních příčinách. Vnitřní faktory působí zejména na úrovni gramatiky, „souvisí s vnitřními proměnami systému, vedou k jeho zdokonalování“ (Lotko 2002: 8). Jako příklad změn vyvolaných interlingválními faktory uvádí Skalička situaci, kdy hláskoslovné zanikání koncových slabik provází zároveň i zanikání koncovek (Skalička 1958: 74). Jak uvádí Lotko (2002: 8 - 9), je třeba mít na paměti, že vnitřní a vnější příčiny jazykových změn se navzájem nevylučují, ba naopak, hranice mezi nimi je neostrá, dílčí jazykové proměny mohou být vyvolány kombinací obou faktorů. Kromě vnitřních a vnějších příčin uvádí Skalička ještě jiný druh motivace jazykových změn, a to prostou variabilitu jazyka: „Jazyk osciluje mezi tím nebo oním jevem. (...) Po nějakou dobu je variabilní, přijímá

dva jevy, až pak jeden jev ustupuje druhému.“ (Skalička 1958: 74). Zároveň autor upozorňuje, že variabilita neznamená nelogičnost či rozmar, „změny (...) vždycky nějak slouží jazyku“ (Tamt.), respektive jeho uživatelům. Jazykové změny tak například mohou být motivovány snahou mluvčích o ekonomičnost vyjadřování či o větší jasnost (Tamt.).

### **3. Vývojové tendence v současném českém jazyce**

#### **3.1. O jazykové situaci po roce 1989**

K nejnápadnějším a nejčastějším změnám v současné češtině dnes dochází v rovině lexikální. Jak jsem již uvedla výše, proměny ve slovní zásobě jsou vyvolávány především změnami ve společnosti. Každá významnější společenská změna má tendenci se do jazyka nějakým způsobem otisknout. Nositeli konkrétních jazyků jsou lidé, zejména pod jejich vlivem a v důsledku jejich vzájemných kontaktů se jazyk proměňuje. Jednotlivá jazyková společenství se dnes nenacházejí v izolaci, ale naopak dochází k jejich stále intenzivnějšímu kontaktu. Také v minulosti měly na podobu češtiny vliv především styky s okolními národy. Za dobu své existence prošla česká společnost již mnoha kulturními, politickými, společenskými a hospodářskými zvraty, jež se vždy nějakým způsobem promítly do jazyka a jež jsou patrné dodnes. Současná podoba češtiny a nejvýraznější změny v jazyce jsou však především důsledkem přelomového roku 1989 a proměn, jež po revoluci následovaly.

Počínaje rokem 1989 se česká společnost především plně otevírá okolnímu světu a stává se plnohodnotným členem evropského i světového společenství. Polistopadové události s sebou přinesly významné sociální změny. Dochází k celkové modernizaci, a to jak v oblasti technické, vědecké či hospodářské, tak i kulturní a společenské. Společnost se celkově liberalizuje a otevírá okolnímu světu. V důsledku stále intenzivnějších kontaktů s okolními národy se začíná vytvářet uniformní globalizovaná společnost, zaměřená na hromadnou spotřebu.

Pod vlivem hlubokých společenských změn se proměňuje i samotný jazyk. Ve své lingvisticko-sociologické studii uvádí Mleziva (1996: 293) tři hlavní faktory, které nejzásadněji ovlivnily podobu jazyka v době polistopadové: „politickoekonomické změny (oblast politická, ekonomická, a rovněž sociální, společenská, organizačně správní); otevření

se zahraničním vlivům (sport, umění, zejména hudba, výroba, technika, alternativní cesty a postupy); uvolnění tradičních etických norem (sex, kriminální oblast, drogování)“.

Nejvýraznější tendence, ke které dnes dochází ve všech vyspělých evropských i mimoevropských jazycích, je tendence globalizační. Prakticky do všech vyspělých jazyků dnes proudí mezinárodně platné jazykové prvky (zejm. anglicismy) (Svobodová 2009: 9) . Jednotlivé jazyky se s touto tendencí vyrovnávají různě a jak uvádí Svobodová (Tamt.), hůře jí odolávají právě malé národy jako je ten český.

Jazyková struktura se pod vlivem společenských změn neproměňuje celá, její jednotlivé složky se vyvíjejí nerovnoměrně. V současné češtině se nejvíce vyvíjí slovní zásoba. V různých oborech a oblastech se lexikum proměňuje různě: „(...) změny se týkají hlavně společensky nárazových oblastí (větší část centrálního lexika zůstává nedotčena) (...)“ (Lotko 2002: 13).

### 3.2. Hlavní vývojové tendence současné češtiny

Současný vývoj jazyka není lehce popsatelný a postižitelný proces. Vývoj jazyka probíhá na několika úrovních, které jsou spjaty nejrůznějšími vazbami. Vývoj současného jazyka je především proces plný rozporů, spletitých vazeb a tendencí. Jazykové tendence na sebe vzájemně působí, v určitém okamžiku převládá jedna tendence, která však po nějakém čase může být vystřídána jinou. Jazyk je tak neustále v pohybu a vzájemné působení několika sil jej vyrovnává, stabilizuje a udržuje jeho kontinuitu.

V jazyce lze rozlišit několikero vývojové tendence. Lotko (2002: 7) hovoří jednak o tendencích obecných, nadřazených, jako je například *intelektualizace* jazyka, *demokratizace*, *unifikace* či tendence k *ekonomičnosti vyjadřování*, jednak rozlišuje tendence dílčí, specifické, které z těch obecných vycházejí a mezi něž řadí například *internacionalizaci* jazyka, *univerbizaci* či *terminologizaci*. V rámci dílčích tendencí je přitom v současné době nejvýraznější pohyb ve slovní zásobě.

Výše nastíněné procesy však v jazyce neprobíhají odděleně, ale naopak jsou propojeny spletitými vztahy, navzájem se podmiňují a ovlivňují také rychlost jazykového vývoje jako takového (Lotko 2002: 8). Tendence také mnohdy působí navzájem protichůdně (Cuřín, Novotný 1982: 15). Základní rozpor, který v jazyce panuje a o němž jsem se již zmínila výše, je na jedné straně tendence k udržení stability jazyka a na straně druhé nutnost vývoje jazyka a jeho variabilita. Tendence unifikační a demokratizační, v rámci nichž se jazyk běžné mluvy přibližuje jazyku spisovnému, zase stojí v rozporu k tendencím diferenciačním a

intelektualizačním, jež naopak oddalují jazyk od běžných uživatelů. Tendence také neprobíhají stejně v jednotlivých varietách národního jazyka či v jednotlivých funkčních stylech. Některé jevy jsou typické pouze pro spisovný jazyk (např. intelektualizace či terminologizace), jiné působí i v jednotlivých varietách jazyka hovorového (Tamt.). V rovině jazykové je v současné době nejpatrnější pohyb v oblasti slovní zásoby. V rovině stylové se nejzřetelněji proměňuje styl publicistický (Tamt.).

V následujícím výkladu se jednotlivé jazykové tendence pokusím logicky rozčlenit. Pro spletitost jejich vazeb však není možné dostat tomuto úkolu v plné míře. Nejprve se budu zabývat tendencemi obecnějšího rázu (diferenciace, intelektualizace, racionalizace, ekonomičnost vyjadřování, unifikace, demokratizace, homogenizace), poté zaměřím svou pozornost na proměny probíhající v současné české slovní zásobě s důrazem na vliv angličtiny. Téma internacionalizace slovní zásoby je v mé práci stěžejní, budu se mu věnovat podrobněji, a proto jej ponechám až na samotný závěr této kapitoly.

V následujících odstavcích budu čerpat převážně z výkladů Edvarda Lotka (2002), Františka Daneše (1995, 1997, 1999), Diany Svobodové (2006, 2007, 2009) a doplním je také o některé postřehy Františka Cuřína a Jiřího Novotného (1982), Hany Srpové, Jany Hoffmannové, Jaroslava Hubáčka (2001), Olgy Martinové (1987) a dalších autorů.

### 3.2.1. Diferenciace

Odrazem společenské diferenciace je diferenciace jazyková (Daneš 1999). Zatímco na jedné straně dochází k jazykové homogenizaci, na straně druhé lze hovořit také o jazykové diferenciaci, a to jednak na úrovni mezigenerační a jednak na úrovni funkčně stylistické (Daneš 1995: 17). Slovník se neustále mírně proměňuje, a proto některé výrazy, které jsou specifické pro určitou generaci mluvčích, se v další generacích již nevyskytují. Jazyková diferenciace mezi jednotlivými generacemi může být také záměrná, a to nejen u generace mladé, která má potřebu se od většinové společnosti nějak odlišovat a zároveň některými sdílenými znaky, jako je například právě specifická mluva, vyjadřovat svou příslušnost k určité společenské skupině. Jak uvádí Hoffmanová (2001: 93), vyjadřování mladých lidí „(...) inklinuje na jedné straně k neformálnosti, bezprostřednosti, nonkonformismu, autenticitě, svobodě projevu nespoutané žádnými pravidly“, na straně druhé „(...) však vychází z jistého exhibicionismu, (...) který vede ke stylizaci projevu, k autostylizaci, k tomu, že se mladí autoři a mluvčí předvádějí, pózují, nadsazují a přehánějí (...)“. Pro jazyk mladých je příznačné především to, že má již tzv. „kosmopolitní, nadnárodně unifikovaný styl“



(Hoffmanová 2001: 93). Mladá generace se „(...) rychle sblížila s angličtinou a bez zábran napojila tento mezinárodní kód na bázi svého národního jazyka; nechala na sebe působit symptomatické diskurzy současnosti, spojené s fenoménem simulace a virtuální reality: především diskurz mediální, všudypřítomnou reklamu, klipovou kulturu, žánry jako akční filmy, sci-fi, fantasy, komiksy, dále diskurz počítačových her aj.“ (Hoffmanová 2001: 93).

„Nejen pro mladou generaci je typické hledání alternativní prostředků k ustáleným vyjadřovacím postupům, uplatňují se substandardní jazykové prvky, rozšiřuje se oblast lexika nespisovného, resp. ne plně spisovného a různým způsobem příznakového, stejně jako projevy jazykové hravosti hybridizace a míšení kódů.“ (Svobodová 2009: 10).

Diferenciací na úrovni funkčně stylistické „(...) se rozumí rozrůzněnost [jazykových] prostředků podle funkcí, pro jejichž plnění jsou tyto prostředky specializovány.“ (Cuřín, Novotný 1982: 14). Vznikají různé druhy textů (žánrů), z nichž každý má svůj specifický styl vyjadřování. Tento jev však není vlastní jen současné spisovné češtině, diferenciace spisovného jazyka se rozvíjela spolu s budováním české národní společnosti od dob národního obrození, přes vznik samostatného československého státu, až po dobu dnešní (Tamt.). Příkladem výrazné jazykové diferenciace v současnosti může být jazyk fanoušků počítačových her. Redaktoři specializovaných časopisů i samotní hráči užívají specifický jazyk a produkují texty, které jsou „jednoznačně stylizovány s ohledem na zájmovou výlučnost a situačnost, takže komunikantovi mimo tento profesní nebo zájmový okruh smysl uniká.“ (Srpková 2001: 228).

Dnešní společnost je zaměřena na mladou generaci, výtobytky moderní techniky jsou určeny především pro mladé lidi. Současný trend velebení mládí ovlivňuje také jazyk. Tvůrci reklamních sloganů, redaktoři časopisů chtějí mladou generaci zaujmout, a proto jí svůj jazyk přizpůsobují. Jazyk má působit především moderně, neotřele a kosmopolitně. Jak upozorňuje Srpková (2001: 228) mladí již nejsou pouze adresáty lexikálních inovací, nýbrž jsou zároveň i jejich tvůrci: „Z hlediska sociální stratifikace adresáty i autory lexikálních inovací už nejsou vyšší věkové skupiny vědců, překladatelů, nebo autorů textů, ale mladší a nejmladší strata české společnosti.“ .

### 3.2.2. Intelktualizace, racionalizace a ekonomičnost vyjadřování

Intelktualizace jazyka souvisí s prudkým vědecko-technickým rozvojem. Rozvoj vědy a techniky si vyžaduje přesnější a odbornější jazyk, jenž je schopen zachytit stále složitější myšlenkové vztahy. Intelktualizací jazyka se tedy rozumí „(...) přizpůsobování

jazyka k tomu, aby jeho jazykové projevy mohly být určité a přesné, podle potřeby abstraktní a aby byly schopné vyjádřit souvislost a složitost myšlení.“ (Cuřín, Novotný 1982: 13).

S intelektualizační tendencí souvisí a částečně se překrývá tendence racionalizační. Kromě znaků intelektualizace v sobě racionalizační tendence zahrnuje ještě sklon k jednoduchosti, pravidelnosti a úspornosti jazykového systému a jazykových projevů (Cuřín, Novotný 1982: 13 – 14).

Tendence k úspornosti jazykového systému, k ekonomičnosti vyjadřování, patří k nejobecnějším a nejdéle působícím jazykovým tendencím (Lotko 2002: 14). Úspornost vyjadřování je důležitá jak pro mluvčího, tak pro příjemce. Cílem jazykových úspor je co nejvíce zvýšit komunikativní efektivnost jazykových prostředků. Tohoto cíle se dosahuje především tím, že se omezí ty varianty jazyka, jež se nejeví jako funkční. Ekonomičnost ve vyjadřování však mnohdy vede ke zcela opačnému výsledku, než je efektivní komunikace, totiž k nesrozumitelnosti textu či promluvy.

V rámci tendence k ekonomičnosti ve vyjadřování je možno zaznamenat jeden výrazný jev - proces univerbizace, neboli tendenci k nahrazování sousloví jednoslovnými výrazy (např. *věžák* namísto *věžový dům*, *děrovačka* namísto *děrovací stroj*, *zprávař* namísto *zpravodajský hlasatel*, *dvoulůžák* namísto *dvoulůžkový pokoj*, *sňubák* namísto *sňubní prsten* apod.) (Hubáček 2001: 111). Kromě úspory ve vyjadřování slouží také univerbismy potřebě komunikantů vyjádřit se expresivněji, příznakově či operativněji. Takovéto vyjadřování však již většinou nelze zařadit do spisovného (standardního) vyjadřování, ale spíše do nespisovných (substandardních) variet jazyka. Vznik a užívání univerbismů tak úzce souvisí s tendencí demokratizační (Lotko 2002: 15), jíž se budu věnovat posléze.

Dalším projevem intelektualizace jazyka je vedle tendence k úspornosti vyjadřování také velký nárůst terminologie, rozšiřování abstraktního lexika a zvýšené užívání knižních slov jako hlavních komunikačních prostředků. Stinnou stránkou procesu intelektualizace a terminologizace je, že omezuje univerzálnost jazyka. Jazyk se neustále více funkčně diferencuje (Daneš 1997: 18). Každý obor má své rozsáhlé názvosloví, což sice na jednu stranu zefektivňuje dorozumívání pro odborníky a členy daného společenství, na stranu druhou však znesnadňuje porozumění pro ostatní uživatele jazyka (Lotko 2002: 11). Tento negativní aspekt do jisté míry vyvažuje tendence opačná – determinologizace. Mnohé odborné termíny pronikají také mimo odbornou oblast, kde mohou svůj terminologický význam ztratit a namísto toho se stát výrazy neutrálními (např. *obrazovka*) nebo expresivně zabarvenými (např. *krystalizovat*, *signalizovat*, *sondovat*, *klima*).

### 3.2.3. Unifikace, demokratizace, homogenizace

Unifikační tendence vede ke zjednodušení jazyka. Ve spisovném jazyce již tento proces probíhá velmi dlouho. Současná tendence k unifikaci jazyka je podpořena zvláště pronikáním jazyka běžně mluveného do jazyka spisovného. V rámci tohoto procesu pak v jazyce vítězí především zjednodušené tvary jmen a sloves, které do spisovného jazyka pronikly právě z běžné mluvy (Cuřín, Novotný 1982: 13).

Český jazyk také v současné době ovládá tendence demokratizační, v rámci níž prvky z jazyka běžně mluveného pronikají do jazyka spisovného a modifikují jej: Některé prvky „(...) zůstávají hovorovými (a některé po čase ze spisovného jazyka i mizejí, především prvky lexikální), avšak některé se časem stávají neutrálními (hlavně prostředky hláskové a tvarové) a původní neutrální prostředky jsou pak jimi vytlačovány do vrstvy prostředků vyhraněně spisovných až knižních.“ (Cuřín, Novotný 1982: 11). Demokratizace má také za následek oslabování hranice mezi psanou a mluvenou formou komunikace (Lotko 2002: 14).

Demokratizační proces ovlivňuje především skutečnost, „(...) že se neustále rozšiřuje okruh aktivních uživatelů spisovného jazyka i jeho pasívních konzumentů (...).“ (Cuřín, Novotný 1982: 12). Svobodová (2009: 7) uvádí, že demokratizace jazyka je motivována snahou „(...) přizpůsobit jazyk a jeho funkce aktuálním a stále se zvýrazňujícím potřebám diferenciaci různých typů jazykové komunikace, a to často i za cenu toho, že dojde k porušování, resp. překračování dosavadních komunikačních zvyklostí a norem, chápaných jako tradiční.“. Spisovný jazyk se tak postupně přibližuje jazyku hovorovému.

Demokratizace jazyka se v současnosti nejvýrazněji projevuje v mluvené komunikaci (zejména ve spontánní neoficiální či polooficiální), avšak dochází k ní i v komunikaci psané. Na demokratizaci jazyka mají přitom zcela evidentní podíl masové sdělovací prostředky. V souvislosti s masmédií hovoří Svobodová (2009: 7) o tzv. „pseudodemokratizaci jazyka“, která je způsobena snahou autorů textů „přiblížit se co nejvíce jazykovému vkusu čtenářů, diváků a posluchačů, resp. co nejširší veřejnosti, a to právě cestou (...) menší zdrženlivosti k nespisovnému vyjadřování.“. Za účelem atraktivnosti a neotřelosti komentátoři často užívají hovorové a nespisovné výrazy – sociolektismy, novinářská klišé, expresivní výrazy apod. (Tamt.). V médiích je tak spisovná čeština částečně vytlačována výrazy hovorovými, což se stává terčem častých kritik vycházejících z úst mnoha jazykovědců. Média mají na vývoj současného českého jazyka největší vliv, neboť právě jejich „jazyk“ se dostává k nejširšímu okruhu veřejnosti a veřejnost nejvíce ovlivňuje. Laická veřejnost se k užívaným výrazům a

obratům stává neustále tolerantnější a jazykové zvyklosti sdělovacích prostředků si přenáší i do ostatních komunikačních oblastí (Tamt.).

Jak uvádí Lotko (2002: 14), rozměňování hranic mezi spisovnou a hovorovou formou komunikace, pronikání hovorových a slangových výrazů do spisovné češtiny může v některých případech vést až k vulgarizaci jazyka a k narůstání významově nejednoznačných pojmenování. Vulgarizace jazyka je dle Srpové (2001: 232) pravděpodobně v přímé souvislosti s pokračující vulgarizací veřejného života: „Vulgarizace, předstírajíc zásadu věrného odrazu reality, ovlivnila jazyk umělecké literatury a bohužel i docela nedávno české politiky.“ Čeští politikové se často obhajují, že vulgární jazyk, který občas používají, je jen odrazem smutné reality vulgarizace celé společnosti, avšak jak trefně podotýká Srpová (Tamt.), „(...) vulgarismy v jejich veřejných projevech svědčí spíše o jejich neschopnosti vyrovnat se důstojně s radikálními změnami ve společnosti (...).“

Otevření hranic, migrace a intenzivnější kontakty s okolními národy s sebou přinesly nejen stírání dosavadních hospodářsko-společenských rozdílů, ale také rozdílů jazykových. V současné době jsme svědky výrazné jazykové homogenizace. Dochází především k úbytku a snižování jazykové variety (Daneš 1997: 13). Kontakty mezi jednotlivými jazyky jsou na jednu stranu pro jazyk jako takový nezbytné a obohacující, na stranu druhou však přináší i jistou jazykovou nestabilitu a nejistotu (Tamt.). Jazykovou homogenizací nejsou zasaženy pouze jednotlivé národní jazyky, ale i jejich subvariety (dialekty). Mizení dialektů však nesouvisí pouze s polistopadovými událostmi (větší pohyb obyvatelstva, snadná komunikace zejména prostřednictvím masmédií), ale je záležitostí dlouhodobější, mající své kořeny zčásti v poválečné migraci do pohraničí (Daneš 1995: 15) Projevem homogenizace uvnitř českého jazykového společenství je postupný úbytek lokálních dialektů ve prospěch dominantního pražsko-středočeského interdialektu, tzv. obecné češtiny. Jelikož je Praha státním a kulturním centrem, rozšiřuje se její jazyková varianta i do západní a zčásti i střední Moravy (Tamt.).

### 3.3. Proměny ve slovní zásobě

Rok 1989 znamenal pro český jazyk především „explozi nového lexika“ (Lotko 2002: 13). Do české slovní zásoby vstupují zejména nové cizojazyčné výrazy. Vedle nárůstu nového lexika dochází také k oživení výrazů starších či k přiřazení nových významů k výrazům již zavedeným. Na druhou stranu některé slova – zejména ta, jež jsou spjatá s minulým politickým režimem - slovní zásobu opouštějí.

Na změnách v lexiku se nejvíce podílí doba, společnost, ideologie a její realizace v politice i psychologii (Srpková 2001: 231). Společenské proměny se v jazyce nejmarkantněji projevují v oblasti sémantické (lexikální) (Mleziva 1996: 283). Základním impulsem ke vzniku nových slov je potřeba pojmenování nových skutečností a jevů. Užívání nových slov může být také prostředkem k vyjádření stavovské či profesní příslušnosti. Nová slova rovněž text obohacují a činí jej přitažlivějším (Srpková 2001: 229 - 230).

### 3.3.1. Neologismy

Přesné vymezení nových slov, neologismů, je poměrně obtížné a do značné míry subjektivní. Hranice mezi neologismy a neutrálními slovy, není přesně dána. Za neologismus je obecně považován výraz, „(...) od jehož vzniku či přejetí nás dělí nepříliš dlouhý časový odstup.“ (Svobodová 2007: 22). Neologismy jsou výrazy, které nejprve užívá pouze malý okruh uživatelů, postupně se však šíří, a jakmile vejdou do obecného užívání, ztratí příznak novosti. V užším pojetí lze dle Svobodové (2007) za neologismy označit „takové lexémy, které se jeví jako perspektivní a mohou se potenciálně stát jednotkami běžného lexika.“ (Tamt.).

Proces vzniku nových lexikálních prostředků může mít různý charakter, intenzitu i konečný výsledek (Martincová 1987: 106). K pojmenování nových skutečností mohou být využita jak slova již existující a v jazyce zavedená, tak slova zcela nová. U již zavedených slov může dojít k rozšíření, specializaci či k přetvoření původního významu (neologismy sémantické). Výrazy zcela nové mohou vznikat z domácích slovotvorných základů (neologismy slovotvorné), přejímáním slov a slovních spojení z cizích jazyků (cizojazyčné přejímky) a také tvorbou nových pojmenování sdružených, víceslovných, frazémů a frazeologických spojení (nově tvořené složeniny) (Hubáček 2001: 108, Svobodová 2006: 49).

Neologické procesy se v jazyce projevují v nestejně dlouhých časových úsecích (Martincová 1987: 106), přičemž „(...) je často velmi obtížné oddělit inovace posledního období od těch, které probíhají dlouhodobě.“ (Lotko 2002: 8). Slovní zásoba se s různou intenzitou a nestejně proměňuje v jednotlivých varietách národního jazyka a také v jednotlivých funkčních stylech. Proměňuje se jak jazyk hovorový, tak jazyk spisovný, přičemž: „Některé [jazykové tendence] jsou charakteristické pouze pro spisovný jazyk (např. intelektualizace, terminologizace), jiné působí jak ve standardních, tak substandardních útvarech.“ (Tamt.).

V dnešní době, ve které jsou hlavním zprostředkovatelem informací média, je neologickými procesy nejznatelněji zasažen právě publicistický styl a dále také odborné texty. Média jsou také hlavní branou, skrze níž se nové výrazy nejčastěji a s největším úspěchem dostávají k běžným uživatelům jazyka (Tamt.).

Také do jednotlivých oborů a oblastí sociálního života pronikají neologizmy s různou mírou úspěchu. Jak na základě provedené lingvisticko-sociologické studie uvádí Mleziva (1996: 291), množství uplatnění nových výrazů a významů v jednotlivých oborech je ovlivněno několika faktory. Za prvé je určující silou samotná šíře jednotlivých oblastí, oborů a jejich vnitřní struktury. Rozsáhle obory a oblasti se širokou tematickou základnou obecně vyžadují rozsáhlejší a přesnější názvosloví. Dále se míra a intenzita zapojení nových slov odvíjí od toho, zda má daný obor již kodifikované názvosloví (např. železniční doprava), či se naopak jedná o obor rychle se rozvíjející (například výpočetní technika), v němž je kodifikovaných slov méně a potřeba nových slov naléhavější. Třetí faktor souvisí s tím, jakou roli a význam má daný obor v životě společnosti. Expandující obory (například medicína či výpočetní technika) vykazují vyšší procento zapojení neologizmů, než je tomu například u oborů stagnujících jako je například historie. Roli hraje také otevřenost oborů a oblastí výrazům úzce odborným, slangovým, lidovým či argotovým.

### 3.3.2. Internacionalizace jazyka

Rozšiřování slovní zásoby se dnes nejčastěji děje prostřednictvím přejatých slov cizích. S neologickými procesy je proto úzce spjata další vývojová tendence, k níž dochází v současné české slovní zásobě, a to *internacionalizace* jazyka. Jak uvádí Svobodová (2009: 21), internacionalizací jazyka lze nazývat jak situaci, při níž si jazyk uchovává svou svébytnost a navíc se stává i prostředkem mezinárodní komunikace, tak situaci, v níž naopak jazyk podléhá vlivům jiných jazyků a pod vlivem cizích jazyků se proměňuje. Prvním případem internacionalizace dnes prochází angličtina, druhým pak většina ostatních vyspělých evropských jazyků včetně češtiny. Proces internacionalizace v případě českého jazyka obecně znamená, že do jazyka pronikají, a s větší či menší úspěšností se v jazyce usazují, cizí jazykové prvky. Přejímání z cizích jazyků, zejména pak z angličtiny, se dnes uplatňuje především v rovině lexikální a syntaktické (Cuřín, Novotný 1982: 13 – 15).

Přejímky z cizích jazyků obohacují slovník různým způsobem. Jednak pojmenovávají nové skutečnosti, ke kterým ještě nebyl vytvořen patřičný výraz v češtině (například z toho důvodu, že se daný jev v naší kultuře a společnosti dříve nevyskytoval, nebo byl jinak

pojímán). Typickým příkladem této situace je využití cizích lexikálních prostředků pro pojmenování cizích reálií, tj. jevů vlastních prostředí výchozího jazyka. Jde například o pojmenování z oblasti gastronomie (např. *croissant*, *creperie* – z francouzštiny, *pizza*, *cappuccino* – z italštiny, *gyros* – z řečtiny aj.), z oblasti módy (např. *glamour*, *haute couture*, *šik* – z francouzštiny), pojmenování her a sportů (fotbal – z angličtiny, *pétanque* – z francouzštiny, *tai-či* – z čínštiny), typických výrobků (*pot-pourri* – z francouzštiny, *listello*, *tozzetto* – z italštiny), pojmenování osob podle profese (ombudsman – ze švédštiny, *paparazzo* – z italštiny), příslušníků různých společenství, hnutí (*mafioso* – z italštiny, *debružár* – z francouzštiny) aj. (Mravinacová 2005: 188). Výrazy cizího původu také některé jevy pojmenovávají přesněji. Vedle toho slovník rozšiřují ještě tím způsobem, že k domácím slovům tvoří synonyma, a uživatelům tím poskytují možnost volby mezi dvěma rovnocennými, či naopak stylisticky odlišnými variantami (např. *diskurz* – rozprava, rozmluva, rozhovor, jazykový projev, *flexibilita* – ohebnost, pružnost, přizpůsobivost, *comeback* – návrat) (Svobodová 2007: 7-10). K přejímání také může docházet analogicky vzhledem k dřívějším přejímkám, tzn. že nejprve se přejme jeden prostředek a analogicky k němu posléze i další. Někdy také může být důvodem k převzetí cizího slova i prostá neochota překladatelů cizojazyčných textů hledat vhodný domácí ekvivalent (Svobodová 2009: 22).

Slova cizího původu pronikají do české slovní zásoby po celou dobu vývoje našeho jazyka, tj. od dob slovanské jednoty až po současnost. Přístup společnosti k cizojazyčným prvkům se však během vývoje lišil – období benevolence často střídala doba purismu, kdy se společnost, či někteří její představitelé, z obavy o ztrátu národní svébytnosti bránili přílivu cizích, zejména pak německých slov (Svobodová 2007: 13). Během vývoje prošlo češtinou či se v ní usadilo mnoho slov cizího původu. Z toho důvodu můžeme v našem dnešním jazyce nalézt přejímky z nejrůznějších jazyků. Mezi základní skupiny přejímaných slov řadí Svobodová (2006: 51-52, 2007: 15-18) latinismy (např. *civilizace*, *student*, *univerzita*), grécismy (např. *atlet*, *stadion*, *demokracie*), germanismy (např. *brýle*, *jarmark*, *punčochy*), anglicismy (např. *cash flow*, *snowboard*, *interview*), romanismy (např. *banka*, *festival*, *piano*), rusismy (např. *vzduch*, *vesmír*, *lyže*), polonismy (např. *ochota*, *okres*, *mazurka*), slovakismy (např. *zástava*, *zbojník*, *namyšlený*), jihoslovenismy (např. *junák*, *lastura*, *opánky*), ugrismy (např. *palačinka*, *čabraka*, *husar*), exotismy (např. *čaj*, *trafika*, *karaoke*) a dále tzv. mezinárodní výrazy, které mají základ latinský nebo řecký (ale byly rozšířeny prostřednictvím některého významného evropského jazyka) a jsou používány buď jen v evropském prostředí

(evropeismy) (např. *lampa, móda, model*), nebo celosvětově (internacionalismy) (např. *auto, telefon, stop*).

Na obohacování českého lexika se dnes nejvíce podílejí přejímky z angličtiny (Mravinacová 2005: 187). Počet přejímek z jiných jazyků než z angličtiny je v poměru k anglicismům velmi nízký, navíc mnohé výrazy neanglického původu se k nám dostaly právě prostřednictvím angličtiny (Tamt.). Nejvýraznější příliv cizojazyčných prvků, resp. anglicismů do češtiny začal v první polovině 90. let 20. století (Svobodová 2009: 8), a to jako následek změněné společenské situace. V této první fázi pronikaly cizojazyčné prvky do češtiny téměř neomezeně. Později se masové přejímání poněkud ustálilo a v současné době je již opět intenzivnější, avšak nikoli v takové míře, v jaké tomu bylo v době porevoluční (Tamt.).

Nejčastěji a nejrychleji pronikají anglicismy do odborného, případně poloprofesionálního a slangového vyjadřování (Mravinacová 2005: 188). Anglicismy se uplatňují zejména v názvosloví dynamicky se rozvíjejících oborů a oblastí jako je výpočetní technika (např. *level, spam, web, chat, browser*), ekonomická odvětví (*developer, controlling, reporting, benchmarking*), finančnictví a bankovníctví (*e-banking, directbanking, blue chip, leasing*) populární masová kultura (např. hudba, móda, sport: *unplugged, world music, jazz, rock, outfit, street fashion, top, casual, carving, freeride, snowboarding*), obchod, marketing, reklama (*brand, merchandiser, multipack, sales promotion*), mediální sféra (*prime time, talkshow, headline, agenda setting*), lékařství a věda (*RNA-viry, pH-metr*) aj. (Srpková 2001: 228; Mravinacová 2001: 188-189; Daneš 1997: 71). Prudce se rozvíjející obory mají specifické názvosloví. Anglické výrazy v těchto oborech přitom většinou slouží jako internacionalismy, tzn. že jsou ve stejné podobě užívány celosvětově. Anglický jazyk tak de facto potvrzuje celosvětové vůdčí postavení anglofonních zemí jak po stránce hospodářské, vědecké, kulturní, tak po stránce jazykové.

#### 3.4. Způsoby a formy adaptace přejatých lexikálních jednotek

Výrazy anglického původu pronikají do češtiny buď jako celek, nebo v podobě lexikálních elementů, jež se stávají základem pro tvorbu nových slov (Mravinacová 2005: 187). „(...) Proces přejímání jazykových prostředků je realizován na základě přímého kontaktu dvou jazyků, resp. jazykových systémů: jazyka výchozího, tj. systému zdrojového, a jazyka přijímacího (cílového, přebírajícího), tj. systému přijímacího, který v rámci tohoto



procesu sehrává aktivní roli.“ (Svobodová 2009: 22). V procesu přejímání je možno rozlišit tři základní fáze: 1. *interference*, 2. *adaptace* a 3. *integrace*.

1. K *interferenci* dochází v momentě, kdy je cizí jazykový prostředek přejat, tzn. když je užit v určitém kontextu (Svobodová 2009: 23). Prvotní užití cizojazyčného výrazu však ještě nemusí předznamenávat jeho následnou adaptaci a integraci - v jiných kontextech nemusí mít toto prvotní užití pokračování, výraz může být nadále užíván jako příležitostná „výpůjčka“, a to ve formě jakéhosi „citátu“ (tyto cizojazyčné prvky nejsou v cílovém jazyce adaptovány, používají se například pro ozvláštňení textu a bývají dány do uvozovek – např. *fat-free, hot pants, official time*) (Mravinacová 2005: 189).

2. Předpokladem pro další existenci cizojazyčného prvku v cílovém jazyce je jeho *adaptace*, neboli jeho přizpůsobení systému přijímacího jazyka. K adaptaci cizího slova může dojít jak po stránce pravopisné a výslovnostní, tak morfologické a slovotvorné, někdy i sémantické (Svobodová 2006: 52). Na průběhu a výsledku procesu adaptace se zároveň podílí několik faktorů: typová vzdálenost výchozího a přijímacího jazyka (velikost rozdílu psané a mluvené podoby přejatého prostředku a morfologické rozdíly), sémantická závažnost a ustálenost významu, slovotvorné vlastnosti (potencialita pro tvoření derivátů a kompozit), frekvence užití (čím je vyšší, tím adaptace probíhá rychleji), oblast užití (u slov, která jsou užívána v každodenní komunikaci, dochází k adaptaci rychleji), typ uživatelů (pokud se jedná o odborníky v určitém oboru, ponechává si výraz poměrně dlouho svůj původní pravopis i výslovnost, naopak u běžně užívaného výrazu či slangismu bývá adaptace velmi rychlá) a druh slova (např. u konkrétní slova probíhá adaptace rychleji než u slov abstraktních). Roli hrají také faktory mimojazykové (sociální, psychologické, ekonomické, obchodní aj.) (Svobodová 2009: 43). Proces adaptace dále ovlivňují dvě obecné okolnosti: a) odlišný vztah pravopisu a výslovnosti v češtině a v jazycích, z nichž je prvek přejímán, b) vysoká flectivnost a slovotvorná produktivnost češtiny (Svobodová 2009: 44).

3. K *integraci* jazykového prostředku dochází za různých okolností a v různé míře, a to v závislosti na charakteru přejímaného prvku. Dle stupně integrace rozlišujeme slova *přizpůsobená* (zdomácnělá) systému přijímacího jazyka a slova *nepřizpůsobená*. Zdomácnělá slova jsou hláskovou stavbou a mluvnicky plně přizpůsobena českému jazyku a následně začleněna (integrována) do jeho dalších subsystémů (zejm. slovotvorného). Mezi výrazy, u kterých užíváme počeštěný pravopis a která se běžně skloňují podle českých deklinačních vzorů, patří např. výrazy *fyzika, gymnázium*. U některých výrazů už ani nevnímáme, že se jedná o slova cizí (*škola, klobouk, kapsa*), u jiných je jejich cizí původ znatelný, a to například proto, že se v nich objevují hlásky a písmena, které se v českých slovech běžně nevyskytují

(*gól, guma, exhibice*) (Svobodová 2006: 52, 2009: 24). Slova *nepřizpůsobená* jsou ta, která neskloňujeme a píšeme je původním pravopisem (z důvodu potřeby vyjádření formální shody je ale vždy přiřazujeme k některému ze jmenných rodů – mužskému, ženskému, střednímu). Mezi těmito dvěma póly existují ještě výrazy, které sice již patří k běžně užívaným, ale je u nich stále vnímán určitý rys cizosti, a to zejména v rovině zvukové, grafické a mluvnické. Míra a způsob užívání cizích slov byly vždy častým námětem diskusí. Jako zástupci jedné z nejvyhraněnějších názorových skupin bývají v této souvislosti nejčastěji zmiňováni čeští puristé, kteří usilovali o „očistění“ češtiny od všech „cizomluvů“, zejména germanismů.

Také dnes se mezi odbornou i laickou veřejností vedou živé diskuse týkající se užívání přejatých slov, zejména pak anglicismů či internacionalismů s řeckolatinským základem. Podle některých lingvistů je užívání přejatých slov vhodné v případě, že za ně neexistuje vhodný český ekvivalent (např. u slov *jako izolátor, penicilín, politika, republika*) (Svobodová 2007: 18).

## PRAKTICKÁ ČÁST

### 4. Anglické přejímky dle míry adaptace

Přejímky z cizích jazyků jsou nedílnou součástí české slovní zásoby. V současné době do češtiny pronikají nejmarkantněji výrazy anglického původu. To, že v současné češtině zaujímají významné místo právě anglicismy, dokládá také provedený výzkum. Anglicismy se vyskytovaly prakticky ve všech časopiseckých článcích. Ve zkoumaném vzorku se objevovaly jak pravopisně a mluvnicky adaptované anglické přejímky, tak výrazy zcela neadaptované či adaptované jen částečně. Vedle anglicismů se ve zkoumaných textech vyskytovaly také přejímky z jiných jazyků. V důsledku toho, že jsem si pro svůj výzkum vybrala časopisy zaměřené na módu, byly v textech hojně zastoupeny také romanismy, zvláště pak výrazy přejaté z francouzštiny (např. *haute couture, pret-a-porter, denim, menu, chic / šik<sup>3</sup>, butik / boutique, vizáž, fazona / fazóna, bluzon / bluzón, baret, desén / dezén, sezóna, sortiment*), případně z italštiny (*molo, modelka*). Dále se v textech vyskytovaly latinismy a grécismy – většinou však rozšířené prostřednictvím angličtiny - (např. *obsese, styl, materiál, unisex, etno, tunika, sandály, super*) či některé exotismy (*safari, bikiny*)

#### 4.1. Pravopisná adaptace

Pravopisná adaptace cizojazyčný přejímeček neprobíhá izolovaně od adaptace výslovnostní. V angličtině se na rozdíl od češtiny zvuková a psaná podoba lexika obvykle liší. Tento rozdíl v průběhu procesu počest'ování buď odstraňuje – ustálením výslovnosti podle grafické podoby slova (např. *foťbal*), nebo naopak úpravou grafické podoby dle výslovnosti (např. *džentlmen*) - , nebo se ponechává (např. *blues*) (Mravinacová 2005: 190). Adaptaci přitom podléhají hlavně slova, jejichž zvuková a psaná podoba se od sebe příliš neliší. Jak uvádí Mravinacová (Tamt.), tendence k počest'ování však neustále slábne a častěji než dříve bývá akceptována podoba, která se nejvíce blíží původnímu pravopisu a výslovnosti přejatého slova. Vliv na to má zejména skutečnost, že narůstá jak počet mluvčích s velmi dobrou znalostí angličtiny, tak počet samotných anglicismů: „Za této jazykové situace zřejmě

---

<sup>3</sup> U výrazů, které pocházejí z mého výzkumného vzorku, uvádím vždy všechny pravopisné varianty, na něž jsem během vlastního zkoumání narazila.

zachovávání autentického pravopisu u přejímaných slov usnadňuje uživatelům jazyka identifikaci cizího pojmenování, které není ještě zcela uzualizované, což se týká zvláště slov s výrazné odlišnou zvukovou a grafickou podobou, jako např. *outsourcer, unplugged, decision maker* apod.“ (Mravinacová 2005: 190-191).

V časopisech *Elle* a *Harper's Bazaar* se vyskytovalo velké množství přejímek z angličtiny. Ve výzkumném vzorku jsem narazila jak na výrazy spadající přímo do specifického názvosloví, jež se používá v módním průmyslu (např. *trenčkot, fashion week, pulovr*), tak na výrazy, které s módou souvisely jen nepřímo či vůbec (*drink, debut, party/párty*). Co se týče míry zdomácnění, hojně byla zastoupena jak slova do češtiny již adaptovaná (*blejzr, manažer, koktejl*), tak slova neadaptovaná (*lady, backstage, design*). Ve výzkumném vzorku se také vyskytlo několik hybridních výrazů (*showbyznys, džínsy*). U několika výrazů psaná podoba kolísala mezi neadaptovanou, adaptovanou či částečně adaptovanou formou (*show / šou, hippie / hipík, team / tým*).

### **Slova adaptovaná**

- *šortky, trenčkot, redingot, džíny / džínsy, kardigan, koktejlové šaty, modelka, blejzr, tenisky, tým, šéf, glenček, bluzón, twinset, pulovr, byznys, hipík, rokenrol, koktejl, drajv, kovboj, tým, šéf, fajn, fejk, barbína, koktejl, fotbal, manažer / manažerka*

### **Slova neadaptovaná**

- *Dufflecoat, show, interview, squaw, cool, hippie, business, vintage, superstar, retro, out, outlet, lady, backstage, slim, casting, modeling, catering, underground, shop, showroom, image, fashion, outfit, drink, book, design*

### **Neadaptovaná ustálená slovní spojení (lexikální citáty) a kompozita**

- *make-up, punkrock, bestseller, evergreen, fashion week, comeback, sex-appeal, road movie, soap opera, happy end, bad boy, no name, love story, fair play*

### **Slova, jež mají shodnou grafickou a akustickou formu**

- *fit, top, in, film*

### **Slova adaptovaná částečně (hybridní)**

- *jeansy,*
- *showbyznys*
- *cybersquatting*

### **Hybridní sdružená pojmenování**

- *sales manažer / manažerka*
- *design manažer / manažerka*
- *módní story*
- *cargo kalhoty*
- *slim střih*
- *vintage kabelka*

### **Slova, jejichž podoba kolísala**

- *jeansy / džínsy / džíny*
- *show / šou*
- *showbusiness / showbyznys*
- *team / tým*
- *hippie / hipík*
- *party / párty*
- *smoking / smokink*

#### 4.2. Mluvnická adaptace

Dalším stupněm v počešťování cizojazyčného výrazu je jeho mluvnická (tvaroslovná a slovotvorná) adaptace. V rámci tvaroslovné (morfologické) adaptace je výraz nejprve přiřazen

k patřičnému slovnímu druhu<sup>4</sup> a na základě tohoto zařazení případně dále adaptován dle morfologických kategorií, která jsou s příslušnými slovními druhy spojena. U přejímek z angličtiny je mluvnická adaptace snazší než například u výrazů latinských či řeckých – angličtina je málo flektivní jazyk, což proces přejímání usnadňuje, „(...) neboť umožňuje brát mnohé anglické výrazy v celku za tvarotvorné základy, z nichž v řeči vznikají konkrétní slovoformy pouhým přidáváním tvarotvorných, popř. slovotvorných formantů určitého deklinačního nebo konjugačního paradigmatu.“ (Mravinacová 2005: 192) .

Po mluvnické stránce byla ve zkoumaném vzorku nejčastěji adaptována substantiva. Nejvíce substantiv náleželo k neživotnému maskulinu (např. *outfit, styling, shop*). Substantiva, jež se svým zakončením neshodovala s žádným českým deklinačním typem, byla buď neadaptovaná (*lady, star, interview*), nebo kolísala ve vyjadřování rodu (*image* – rod mužský i ženský, *show / šou* – rod ženský i střední). Z adaptovaných adjektiv převládala adjektiva odvozená ze substantiv (*trendový, strečový, lifestyleový*). Ve zkoumaných textech byla hojně zastoupena adjektiva nesklonná (*cool, army, fit*). Nejméně zastoupena byla kategorie sloves (*surfovat, restartovat, bookovat*).

#### 4.2.1. Substantiva

Morfologická adaptace přejímaných substantiv probíhá tak, že je výraz nejprve přiřazen k mluvnickému rodu (u maskulin také životnosti) a číslu (Svobodová 2009: 45). „Rodová charakteristika je obvykle buď rodem českého ekvivalentu, nebo přirozeným rodem v případě pojmenování živých bytostí, často také vychází z formálního zakončení výrazu, případně zde mohou sehrávat roli jiné faktory, např. analogie s domácími výrazy podobné formy či výrazu apod.“ (Svobodová 2009: 45). Mnoho výrazů také ve vyjadřování gramatických kategorií kolísá (např. *image*).

Na základě rodového určení může být výraz dále přiřazen k patřičnému deklinačnímu vzoru, a to na základě svého zakončení v nominativu singuláru. Nejsnáze se adaptují taková substantiva, která se ve výslovnosti shodují s českými deklinačními vzory (např. *jackpot* se skloňuje podle vzoru *hrad*) (Mravinacová 2005: 192). Vedle tvaroslovné adaptace probíhá

---

<sup>4</sup> U některých typů anglicismů je slovnědruhové zařazení nejednoznačné. Některé přejímky jsou tzv. morfologicky bezpříznakové – „morfologickými prostředky nevyjadřují rozdíl mezi substantivem, adjektivem a příslovcem a mezi morfémem a samostatným slovem“ (Mravinacová 2005: 199). Jako substantiva se většinou chápou ustálená slovní spojení (např. *talk show, second-hand*) či z nich vzniklá kompozita (*talkshow, secondhand*). Slovnědruhová funkce je nejasná například u neadaptovaných výrazů vyskytujících se v přívlastkových pozicích (např. *squash centrum, oldies rádio, wellness studio, public relations agentura, last moment nabídka* apod.) (Tamt.).

adaptace slovotvorná, v rámci níž jsou ke slovotvorným základům připojovány příslušné afixy: substantivní (např. od základu *frontman* bylo utvořeno *frontman-ka*, od základu *gambler* bylo utvořeno *gambler-ství*) adjektivní (*diskont-ní*, *barter-ový*), verbální (*klik-at*, *monitor-ovat*) či adverbialní (*fulltext-ově*, *behaviorál-ně*) (Svobodová 2009: 47).

### Adaptovaná substantiva

Výrazy *outfit*, *top*, (*show*)*business/byznys*, *look*, *styling*, *make-up*. byly skloňovány podle vzoru *hrad*:

- *Vyrazte v džínovém outfitu do parku i na červený koberec přesně po vzoru Liv Taylor a Alexy Chung (Harper's Bazaar, duben 2011).*
- *Další variantou je kabelka z přírodní kůže s třásněmi například k saténovému topu (Elle, červen 2007).*
- *V opačném případě vás agentura pošle na tři měsíce do jazykové školy a vy ztratíte drahocenný čas, který byste jinak mohla věnovat byznysu (Elle, listopad 2004).*
- *Ve svých 44 letech nemá Madonna v showbusinessu konkurenci (Elle, říjen 2004).*
- *Elle má „na skladě“ ty nejlepší kabáty všech typů – od lady looku až po divoká 60. léta (Elle, listopad 2003). A jak si s tímhle lookem poradíte sama doma (Elle, říjen 2004)?*
- *Co se týče jejího „stylingu“, je pro ni prý nejlepším korektivem devítiletá dcera Justýna (Elle, květen 2011).*
- *Nežádanějším trendem líčení je vypadat jako nenalíčená, a přesto make-upem nenápadně zvýraznit své přednosti (Elle, říjen 2004). Účes mění podle oblečení, ale s make-upem příliš neexperimentuje (Tamt.).*

Výrazy *šéf*, *klient*, *hiphoper*, *byznysmen*, *model* byly skloňovány podle vzoru *pán*:

- *Vymyslet outfit, ve kterém můžete na schůzku se **šéfem**, oběd s **klientem** i drink po práci, by mohlo mnohým z nás ušetřit okamžik, kdy se ráno na podlaze válejí kopy nepoužitelných věcí (Elle, březen 2011).*
- *Ty velké zlaté si ovšem mohou dovolit nosit snad jen američtí **hiphopeři** (...)  
(Elle, červen 2007).*
- *Bella mi sjednala schůzku s bohatým **byznysmenem** (Harper's Bazaar, únor 2011).*
- *Téměř dva roky Lily chodila s **modelem** Vladimírem Restoin Roitfeldem, synem šéfredaktorky francouzské Vogue Carine Roitfeld (Tamt.).*

Výraz **playboy** byl skloňován podle vzoru *stroj*:

- *Byla tehdy milenkou bohatého **playboye** Roberta Hansona (Harper's Bazaar, únor 2011).*

Výraz **(food)stylistka** byl skloňován podle vzoru *žena*:

- *Tipy módní stylistky Elle z kolekce na novou sezonu (Elle, říjen 2004).*
- *Pozvání od foodstylistky Karoliny Leitnerové, která miluje Dálný východ (Elle, září 2003).*

### **Neadaptovaná substantiva**

Některá substantiva zůstávají trvale neadaptovaná, tj. nesklonná. Jiná prodělávají složitější morfologický vývoj (často doprovázený kolísáním ve vyjadřování gramatických kategorií, například rodu) a sklonnými se stávají postupně (Mravinacová 2005, 194).

Nesklonné zůstávají výrazy, které se svým zakončením neshodují s žádným českým deklinačním typem (Tamt.): **lady, squaw, show, interview, know-how, star**:

- *K proměně v dokonalou **lady** pak postačí prstové rukavice, kožené lodičky a malá kabelka (Elle, listopad 2003).*



- *Kožené věci s třásněmi už dávno nejsou výsadou Divokého západu. Teď v nich budete za exkluzivní **squaw** kdekoli (Tamt.).*
- *Krásná Mexičanka si svůj debut odbyla na **show Prada a Chloé (Harper's Bazaar, březen 2011)!***
- *Právě zrušil **interview** s prestižním americkým týdeníkem a televizní pořad, který mu měl být věnován (Elle, prosinec 2003).*
- *Karolína Bosáková odhalila ELLE své **MÓDNÍ KNOW-HOW (Elle, květen 2011).***
- *V reklamách pro kolekce jaro a léto 2011 se objevuje jedna **star** za druhou (Harper's Bazaar, duben 2011)!*

Substantiva, jejichž zakončení je (ve výslovnosti) nejednoznačné, mohou kolísat v rodě (Mravinacová 2005: 194): **backstage, image**:

Výraz **backstage** nemá jednoznačně ustálen rod a z výzkumného vzorku rod nelze ani přesně identifikovat. Výraz kolísá jak mezi nesklonností a deklinací, tak mezi jednotlivými rody. Kolísání mezi rody může být také podpořeno rozdílnými možnostmi asociací s domácími výrazy (Mravinacová 2005: 195): například střední rod cizojazyčného výrazu by mohl být odvozen od českého substantiva *zákulisí*.

- *Obcházím Teatro Armani v bývalé industriální milánské čtvrti a spolu s pár rozespálými modelkami hledáme zadní vchod do **backstage (Elle, květen 2011).***
- *V **backstage** se tenkrát konzumovaly hromady drog (Harper's Bazaar, únor 2011).*
- *Byl jsem s ní na jednom z jejích prvních focení, ale také v **backstagi** přehlídek jako Prada nebo Luis Vuitton a několikrát jsme spolu i pracovali (Elle, květen 2011).*
- *Naše náklonnost je vzájemná, protože když Ann potkám v **backstagi**, často mi říká: „Pojď, mám pro tebe něco hezkého...“ (Tamt.).*

Také substantivum **image** oscillovalo mezi dvěma rody:

- *Cruise kolekce Tomase Maiera je jako stvořená pro manažerku, která chce na dovolené odložit svůj kostýmek, ale ne **svou image** silné ženy u kormidla (Elle, leden 2011).*
- ***Promyšlená image** jejích videoklipů a bombastické pojetí všech turné nechávají všechny ty Britney, Christiny a Jennifer s pusou dokořán (Elle, říjen 2004).*

- *Každá kolekce měla svou jedinečnost a známé firmy osvědčily svůj image (Elle, prosinec 2000).*

#### 4.2.2. Adjektiva

Většina přejatých adjektiv zůstává nesklonná, menší část pak tvoří tzv. adjektiva relační. Relační adjektiva jsou odvozena od přejatých substantiv a do češtiny integrována buď přidáním vlastních českých přípon (například adjektivum *fulltextový* vzniklo přidáním koncovky k anglickému *fulltext*), nebo transformací cizích přípon (například adjektivum *kredibilní* vzniklo přetvoření koncovky anglického výrazu *credible*) (Mravinacová 2005: 196-197).

#### Nesklonná adjektiva

- *top, topclass (produkty), vintage (kabelka), lady, country (look), army (shop), capri, cargo (kalhoty), slim (střih), navy, sexy (oblečení), hi-tech (materiál), fashion (story)*
- *Pár dobře oblečených holek by se našlo, ale vidět tady někoho, kdo je opravdu „cool“, to je náhoda (Elle, červen 2007).*
- *Tvářenky byly zakázané a nanést si make-up bylo vyloženě „uncool“ (Elle, červenec 2001).*
- *Je teď single a nemůže si to vynachválit (Elle, říjen 2004).*
- *Máte nějaká tajemství, jak se udržet fit (Harper's Bazaar, únor 2011)?*

#### Relační adjektiva

- *trendový, punkový, punkrockový, rokenrolový (styl), grungeová, hip-hopová (skupina), designový, streetartdesignový (obchod), streetstylová (móda), undergroundová (kultura), strečový (korzet), džínsové / džínové (kalhoty), lifestylový (časopis), tréninková (obuv), fastfoodové (jídlo)*

### 4.2.3. Slovesa

Všechna slovesa cizího původu se přizpůsobují české tvaroslovné soustavě. Základem slovesných přejímek mohou být jak přímo anglická slovesa a morfémy, tak v češtině již adaptovaná anglická substantiva. V rámci morfologické adaptace se slovesa ve většině případů zařazují ke slovesnému vzoru *kupovat*. Vidová adaptace může probíhat jak okamžitě při prvním použití, tak postupně. Některá slovesa již od počátku fungují jako nedokonavá (např. slovesa, která jsou svým sémantickým charakterem předurčena k tomu, aby fungovala jako nedokonavá či slovesa s významem „sportovat“). U jiných sloves není možné dokonavost, resp. nedokonavost jednoznačně rozlišit. Některá původem vidově bezpříznaková slovesa jsou proto posléze prostřednictvím přidání prefixu upravena tak, aby dokonavost / nedokonavost vyjadřovala (Mravinacová 2005: 200-203).

#### **Slovesa nedokonavá: *surfovat*, *boxovat*, *mixovat***

- *S Elle se také můžete naučit **surfovat**, ochutnat nové koktejly, udělat si vlastní sorbet (...)* (*Elle*, červenec 2006).
- ***Boxovat** rozhodně nemusím, my jsme se vlastně na všem zatím dohodli v klidu* (*Elle*, srpen 2006).
- *Jde zkrátka o to, vybrat si prvky, které se vám líbí na tomhle trendu, a **mixovat** je s vašimi běžnými kousky oblečení* (*Elle*, květen 2011).

#### **Slovesa dokonavá: *vybrakovat***

- *Na pařížských přehlídkách to chvílemi vypadalo, jako by designéři **vybrakovali** šatníky svých matek, babiček i prababiček* (*Elle*, září 2003).

#### **Slovesa vidově bezpříznaková: *restartovat* (spíše dok.), *bookovat* (nedok. i dok.; v uvedeně větě spíše nedok.)**

- ***Restartujte** svůj život* (*Elle*, leden 2007)!
- (...) *proto je jednodušší i na přehlídce **bookovat** modelky, které se do této velikosti vejdou* (*Elle*, květen 2011).

### 4.3. Vybrané problémy v oblasti pravopisné a mluvnické adaptace

V souvislosti s tím, jaké množství anglicismů v současné době do češtiny proniká, vystává otázka, jak k těmto cizojazyčným výrazům přistupovat a jak a kdy jich užít v českém textu a promluvě. Po stránce pravopisné mohou dle mého názoru největší obtíže vycházet ze skutečnosti, že pro přejímání cizích jazykových prvků neexistují v češtině dostatečná pravidla. Velké množství nových cizojazyčných výrazů dosud není, a vzhledem k jejich neustálému nárůstu ani nemůže být zachyceno v příručkách jako jsou Pravidla českého pravopisu či Slovník cizích slov. Tato slova dosud nemají kodifikovanou psanou podobu. Protože neexistují ani pravidla, která by pravopisnou a mluvnickou adaptaci těchto slov upravovala, zůstává zcela na mluvčích, jakou formu adaptace zvolí. Nutnost volby a vlastního rozhodnutí, v jaké podobě výraz použít, klade na běžné uživatele jazyka vyšší intelektuální nároky. Podle typu uživatele pak může pravopisné a morfologické zařazení výrazu různě kolísat, uživatelé mohou váhat, jak daný výraz použít a mnohdy nemusí být jejich volba zcela vhodná<sup>5</sup>. Výsledkem je jazyková nejistota jak mluvčích, kteří nevědí, která varianta je ta „správná“, tak institucí pečujících o jazyk, které se zdráhají vyslovit jakékoli přímé rozhodnutí a raději se omezují na pouhý popis výskytu těchto jevů.

Při samotném procesu adaptace vyvstává otázka, zda a do jaké míry je vhodné výraz přizpůsobovat českému jazykovému systému. Již v minulém století se lingvisté touto otázkou zabývali a většina z nich se vyslovovala pro adaptování cizojazyčných přejímek. Odlišná situace nastala až na počátku 90. let, kdy do češtiny začalo proudit množství anglických přejímek s mezinárodní platností. V této době se proces adaptace částečně zpomalil, avšak záhy – přibližně od druhé poloviny 90. – se opět začal uplatňovat důrazněji (Svobodová 2009: 59). Obecně dle Mravinacové (2005: 190) v současnosti tendence k počešťování neustále slábnou. Avšak na druhou stranu v jednotlivých sférách může být intenzita počešťování různá - „silnější je mimo odbornou sféru, v níž naopak úprava (počínaje pravopisnou) se může jevit jako nežádoucí, protože stírá internacionální charakter přejatého prostředku, a snižuje tak jeho

---

<sup>5</sup> Dokladem mohou být i časté dotazy týkající se pravopisu a morfologie cizích slov, které čeští mluvčí zasílají do Jazykové poradny Ústavu pro jazyk český: „*Prosím o vyjádření ke slovu manažering: Je spisovné, vhodné atd. v oficiálním projevu? Vadí mi česká hláska ž a cizí koncovka ing.; Chtěla bych se zeptat, jakého rodu je „cash flow“.* NASCS uvádí, že je ženské neskloňné. S neskloňným bych souhlasila, ale ženský rod se mi nezdá. Všude se uvádí např.: „diskontovaný cash flow“ tedy v mužském rodě. Jaký rod je tedy správný?; Již delší dobu mám s kolegou spor o tvar množného čísla slova převzatého z angličtiny. Jedná se o hot dog. Kolega tvrdí, že množné číslo je hot dogi s měkkým i na konci a to z toho důvodu, že vlastně „dog“ je anglický pes a psi mají na konci taky měkké i. Já se přikláním k tomu, že je to neživotné podstatné jméno, skloňující se podle vzoru „hrad“. Tudíž hot dogy.“ Dostupné z: <<http://www.ujc.cas.cz/oddeleni/index.php?page=dotty2008>>.

identifikační hodnotu.“ (Bozděchová 1997: 272). Mnohem častěji se v dnešní češtině také uplatňuje vícero pravopisných podob cizích slov – jak počeštěných, tak nepočeštěných (Svobodová 2009: 61).

Rychlost a míra zdomácnění je u jednotlivých cizojazyčných přejímek různá a jak jsem se již zmínila v teoretická části práce, odvíjí se od více faktorů. Ve výzkumném vzorku se objevila slova *playboy* a *kovboj*, která byla obě mluvnicky adaptovaná, avšak český pravopis byl užit pouze u výrazu *kovboj*. Zatímco pravopis u výrazu *playboy* / *plejboj*<sup>6</sup> kolísá, *kovboj* se v českých textech objevuje pouze v počeštěné variantě. Dle mého názoru může být rozdíl v pravopisné adaptaci těchto slov způsoben rozdílnou délkou jejich výskytu v českém jazyce a také odlišnou četností výskytu. Výraz *kovboj* je již starší přejímka, která se mohla do českého jazyka šířit zejména s módní vlnou amerických westernů. Naproti tomu anglický výraz *playboy* se v českém slovníku objevuje až později a stále zůstává spíše okrajovým slovem, což může být dle mého názoru příčinou toho, že jeho pravopisná podoba dosud není v češtině pevně ustálena.

Některé výrazy cizího původu zůstávají delší dobu či trvale neadaptované, a to nejčastěji z toho důvodu, že mají takovou formu, která adaptaci jednoduše neumožňuje (Svobodová 2009: 73). Proti počeštění ale mohou působit i jiné skutečnosti. Někdy zůstávají výrazy neadaptované proto, aby neztratily svůj mezinárodní charakter a srozumitelnost. Pro uživatele jazyka často může být obtížné z počeštěné formy identifikovat původní výraz (Svobodová 2009: 59), čímž se ztěžuje schopnost porozumět textu a snižuje celková úroveň dorozumění. V jednom ze zkoumaných časopisů se například nad článkem pojednávajícím o padělcích známých značek objevil titulok „*Jak poznat fejk?*“ (*Harper's Bazaar*, březen 2011). Pominu-li celkově vhodnost užití anglického výrazu pro padělané zboží v českém textu a budu-li se zabývat pouze jeho pravopisnou podobou, nezdá se mi volba počeštěné formy původního anglického výrazu *fake* příliš vhodná. Nejen angličtiny neznalý čtenář může být dle mého názoru po přečtení takového titulku zmaten a původní anglický výraz – pokud jej vůbec zná – nemusí být schopen z upraveného tvaru identifikovat. Hůře srozumitelné mohou být také výrazy, které jsou sice ponechány v původní grafické podobě, avšak skloňovány dle českých deklinačních pravidel. Ve zkoumaném textu jsem například narazila na věty „*A jak si s tímhle lookem poradíte sama doma?*“, „*Byl jsem s ní na jednom z jejích prvních focení, ale také v backstagi přehlídek jako Prada nebo Luis Vuitton a několikrát jsme spolu i*

---

<sup>6</sup> Ve výzkumném vzorku se objevil pouze původní anglický pravopis, avšak z vlastní zkušenosti vím, že se občas užívá i počeštěná varianta *plejboj*, což dokládá i Slovník cizích slov, který uvádí jak anglický, tak počeštěný pravopis.

*pracovali*.“. Počeštěním mohou také některá slova získat nechtěný příznak expresivity (Svobodová 2009: 59). Příkladem z výzkumu je výraz *šou*, který v počeštěné podobě může vzbuzovat představu určitého představení, které má spíš nižší úroveň. Jiným faktorem působícím proti počešťování je skutečnost, že pravopisně počeštěná cizí slova mohou kolidovat s výrazy domácími (Svobodová 2009: 61). Pokud by se například anglická slova typu *book, look, cool*, jež se objevila ve zkoumaných textech, pravopisně adaptovala, vznikla by nechtěná homonymie s domácími substantivy *buk, luk, kůl*.

#### 4.3.1. Přechylování

S mluvnickou adaptací cizojazyčných výrazů souvisí také téma přechylování cizích ženských příjmení. V předrevoluční době nebyl kontakt s cizími národy pro českou veřejnost tak běžný, jako je tomu dnes. Ve zkoumaných textech pocházejících z 80. let se proto vyskytovalo poměrně málo cizích ženských jmen. Pokud se v textu nějaká cizí příjmení vyskytla, byla až na několik výjimek vždy přechýlena (*Muilerová, Chanelová, Mulderová*). V původním tvaru byla ponechána pouze příjmení, jež by se po přidání přípony *-ová* stala hůře vyslovitelná (například *ta*, která jsou zakončena na samohlásku), příliš dlouhá, či *ta*, která již ve své původní podobě byla ryze ženská, resp. přechýlená (*Elefteriada, Eskolin-Nurmesniemi, Ratia*). V časopisech současných jsem naproti tomu neobjevila žádná cizí příjmení, která by byla uvedena v počeštěné podobě. Všechna ženská jména byla užita v původní tvaru a nejčastěji také v nominativu (*Jackie Kennedy, Julie de Libran, Stella Tenat, Freja Beha Erichsen, Lara Stone, Victore de Castellane, Carine Roitfeld*). Pokud byla ženská jména užita ve větě v jiném pádě než v nominativu, bylo v některých případech deklinaci podrobena pouze křestní jméno (*Za chvíli budu mít svých 15 minut s Lindou Cantello, kreativní ředitelkou Armani Cosmetics, Elle* květen 2011).

V poslední době se o přechylování vedly časté diskuse, a to nejen na poli jazykovědném, ale také sociologickém. Ti, kteří se k přechylování staví negativně, argumentují například tím, že Češi nemají právo „komolit“ cizí příjmení. Jiní zase tvrdí, že přechylování, a přejímání mužských příjmení vůbec, je již archaický přežitek, a tedy překážka v dosažení úplné rovnosti pohlaví. Osobně bych se v tomto sporu přiklonila spíše na stranu lingvistů, a to těch, kteří přechylování podporují (např. Uličný, Svobodová, Jamek). Pro češtinu je přirozené, že slova ohýbá (skloňuje, časuje). Pokud se cizí ženská příjmení ponechají v původní podobě, tj. v mužském tvaru, není je již možné skloňovat, a tedy ani organicky začlenit do českého textu. Text se pak stává nepřehledný a špatně srozumitelný.

Schopnost co nejpřesnějšiho vyjadřování je devizou každé řeči; výhoda, kterou čeština má, totiž přirozenou schopnost rozlišovat mužský a ženský rod, by tak přišla vniveč. Na druhou stranu přechylovat všechna cizí ženská jména bez výjimky a ve všech typech komunikačních situací však není vždy možné, a snad ani vhodné. Jak uvádí Svobodová (2007: 62), nepřechýlená podoba je přijatelná u těch příjmení, jež jsou chápána citátově. Pokud budu čerpat ze zkoumaného materiálu, spadají do této kategorie například jména známých návrhárek, případně i modelek, jejichž příjmení jsou chápána také jako obchodní značka (*Victore de Castellane, Vivienne Westwood, Naomi Cambell, Christy Turlington*). Stejně jako není možné přechylovat některá česká příjmení (např. *Janků, Kočí*), nelze přechylovat ani některá cizí jména, zejména ta exotická (Uličný 2009: 11). Jak uvádí Jamek (1998), čeština se dokáže vypořádat s nesklonnými jmény, která se ojediněle v textu vyskytnou<sup>7</sup>, ale pokud by se rázem stala nesklonná všechna jména, znamenalo by to velkou obtíž pro český jazykový systém.

## 5. Anglické přejímky z hlediska funkčního a stylového

Materiál, který jsem si zvolila k výzkumu, spadá do kategorie žurnalistických textů a do publicistického funkčního stylu. Publicistika má za úkol především informovat o aktuálních společenských a politických událostech a komentovat je (Bartošek 1997: 56). Publicistika však může mít také funkci vzdělávací či zábavnou. „Cílem publicistických projevů je přesvědčit a získat posluchače nebo čtenáře, působit na jejich city a vůli“ (Havránek, Jedlička 1986: 446). Pro publicistický styl je příznačné využívání stylově protikladných prostředků. Ve stylu publicistickém se často uplatňují ustálené slovní obraty. Na druhou stranu bývá žurnalistika častým zdrojem lexikálních, případně také syntaktických inovací. Typické je také užívání mírně knižních výrazů na jedné straně a zároveň také výrazů hovorových či expresivních na straně druhé (Tamt.). Jazyk publicistiky a sdělovacích prostředků vůbec obecně velmi podléhá jazykové módě. Samotné sdělovací prostředky jsou však zároveň aktivním tvůrci inovací v jazyce.

Výzkumný vzorek se řadí do okruhu časopisů zábavních. Zkoumané časopisy jsou určeny specifickému okruhu čtenářů – ženám – se specifickým zájmem – módou.

---

<sup>7</sup> Například tak, že bude namísto příjmení skloňovat pomocná slova typu „paní, umělkyně, sportovkyně“ apod. (Svobodová 2007: 62).

Nadřazeným tématem většiny textů je životní styl (jedná se tedy dle současné terminologie o tzv. *lifestylové* časopisy), dílčím tématem pak móda a další oblasti, které jsou, či potenciálně mohou být s módou spjaty (kosmetika, zdraví, jídlo, vztahy, bydlení, cestování, kultura apod.) Cílem těchto časopisů je především čtenářky bavit, informovat o důležitých módních novinkách a celkovém dění (převážně) v módním světě. Skutečností, že zkoumané časopisy patří do kategorie publicistiky zábavní, se přizpůsobuje samotný jazyk. Styl jazyka je spíše neformální, v textech se často objevují hovorové a expresivní výrazy. Text má na čtenářky působit především současně, tj. moderně a živě.

Dle teorie Pražského lingvistického kroužku mají jazykové projevy (komunikáty) různý účel (funkci), jemuž je podřízena volba konkrétních jazykových prostředků. Zatímco běžně mluvený jazyk má primárně funkci komunikativní, účelem spisovného jazyka bývá nejčastěji odborné sdělení (Havránek 1932: 41). V jazykové praxi sleduje autor každého mluveného textu (vědomě či nevědomě) v rámci jazykové komunikace určitý záměr. Při naplňování daného záměru má obvykle možnost výběru z různých jazykových prostředků, a to stylově či sémanticky rozrůzněných (Svobodová 2009: 121).

V následujících odstavcích se na příkladu sebraných jazykových jevů pokusím nastínit, jaké mohou být důvody užívání anglických přejímek a jejich funkce v českých textech. Na několika vybraných příkladech se také zamyslím nad tím, zda a jak přejímky mohou obohacovat (případně narušovat) český jazyk a jeho systém.

Jak jsme se již zmínila v teoretické části své práce, důvody užívání cizích přejímek jsou různé. V první řadě slouží cizí slova k pojmenování skutečností, pro které neexistuje v domácím jazyce vhodný výraz. Ve výzkumném vzorku byly zastoupeny výrazy vztahující se k angloamerickým reáliím: *rokenrol, punk, grunge, kovboj, hippie / hipík*. Některá slova byla vázána na specifický slovník módního průmyslu – názvy jednotlivých částí oblečení: *twinset / twinset, trenčkot, redingot, blejzr, glenček*; názvy specializovaných obchodů: *pop-up shop, concept store, flagshipstore, monostore*; názvy z oblasti modelingu: *modeling, casting, book, super/topmodelka*; ostatní výrazy spjaté s módou: *fashion week, fashion story, resort / cruise kolekce*. Cizí slova také určité skutečnosti pojmenovávají přesněji či jsou výhodnější po stránce ekonomičnosti vyjadřování. Z výzkumného vzorku například: *make-up* namísto *krém na líčení obličeje*, *koktejl* namísto *míchaný nápoj*, *bestseller* namísto *produkt, který jde nejrychleji na odbyt*. Cizí slova dále obohacují jazyk tak, že rozšiřují slovní zásobu a stylistické rozvrstvení jazyka (například anglicismus *byznys / business* je synonymem k českému *obchod, klient – zákazník, smoking / smokink – oblek*).



Jakožto synonyma přispívají cizí slova k většímu stylistickému a sémantickému rozvrstvení jazyka. Někdy však mohou přejímky začít konkurovat také plně funkčním domácím či starším zdomácnělým přejímkám. Posouzení toho, zda přejímka pouze substituuje domácí výraz, aniž by přispívala k sémantické a stylistické bohatosti domácího jazyka, je někdy komplikované. Cizojazyčný výraz je třeba posuzovat v daném kontextu, v jakém byl užit. Jak uvádí Svobodová (2009: 123), základním kritériem při hodnocení přejímek je „posouzení typu textů a k němu vztažené vhodnosti užití daného výrazu“. Není tedy vhodné jednostranně paušalizovat, tj. bez kontextu přímočaře soudit, která přejímka je či není pro češtinu přínosem. Je totiž pravděpodobné, že výrazy, které mají ústřední postavení v jednom typu textu (například právě ve zkoumaných časopisech, tj. výrazy hovorové, expresivní apod.), budou v jiném typu užity jen výjimečně či vůbec. Jako problém se však v tomto případě jeví přejímky nové, jejichž stylistická platnost dosud není dostatečně zřetelná. Pro uživatele se pak stává výběr vhodných stylových prostředků obtížnější a může docházet k „nezáměrným užitím příznakových lexému, které do určitého typu komunikátu nepatří a jsou důkazem nedostatků v jazykové kompetenci komunikantů.“ (Svobodová 2009: 124).

V případě mého výzkumu je zhodnocení anglických přejímek z hlediska jejich stylové patřičnosti z výše zmíněných důvodů problematické. Zkoumané texty patří do kategorie zábavních časopisů, u nichž je spisovný jazyk do značné míry vytlačen na okraj a nahrazen jazykem neformálním. Jazykový projev se prostřednictvím expresivních výrazů, neobvyklých slovních spojení, snaží navodit neformální a uvolněnou atmosféru a příliš nerespektuje zavedená jazyková pravidla či celkovou kulturu vyjadřování. Tento jazyk má zaujmout především mladou generaci čtenářek, jimž jsou módní časopisy primárně určeny. U potenciálních čtenářek jako by se již předpokládala jistá úroveň znalosti anglického jazyka. Anglický jazyk má tak téměř do všech článků a rubrik „dveře otevřené“. Jazyk má prostřednictvím anglických výrazů působit živě a současně, pro zkoumané texty bylo příznačné časté užívání hovorových a expresivních výrazů (*cool*, *babyboom*, *top*, *superkosmické boty*, *ultravysoké kozačky*), netypických spojení (*evergreen* – o oblečení, *comeback* – o kalhotách):

- *Tvářenky byly zakázané a nanést si make-up bylo vyložené „uncool“ (Elle, červenec 2001).*
- *Pokud vás **babyboom** také zastihl, nezapomeňte o sebe důkladně pečovat!; „Cool Mama“ Gwen se synem Kingstonem v „bříšku“ XXL... (Elle, červenec 2006).*
- *Superkosmické neonové boty od Miu Miu (...) (Harper's Bazaar, květen 2011).*

- *Kam se podívat, tam na vás útočí modelky v minisukních a **ultravysokých** kozačkách (...)* (*Elle, listopad 2003*).
- *Baloňák: **Evergreen** v šatníku každé dámy* (*Elle, listopad 2003*).
- *Kapsáče s obrovskými kapsami (...) tedy schovejte na dno skříně a vyčkejte, až budou slavit **comeback*** (*Tamt.*).

V některých textech anglicismy pravděpodobně užity jen proto, že tak velí současná jazyková móda. Příkladem jsou slova *outlet*, *party / párty*, *drink*, *lady*, *fashion*, *bookovat / zaboovat*. V současné češtině máme dle mého názoru plně dostačující slova *výprodej*, *sklenička / nápoj*, *večírek*, *dáma*, *móda*, *zamluvit*.

- *Vždycky, když jedu do Milána (...) nikdy nezapomenu navštívit obchod D-Magazine, který je určen všem, kteří mají rádi vintage **outlety** (...)* (*Harper's Bazaar, březen 2011*).
- *Abyste v parném létě neztrácela čas zbytečným převlékáním, jednotlivé kousky lze kombinovat tak, abyste mohla jít z pláže rovnou do baru na **drink**, procházku městem či divokou letní **party*** (*Elle, červen 2007*).
- *K proměně v dokonalou **lady** pak postačí prstové rukavice, kožené lodičky a malá kabelka* (*Elle, listopad 2003*).
- *Ačkoli je Darja primabalerínou Anglického národního baletu v Londýně, focení **fashion** pro ni nebylo žádnou premiérou* (*Elle, březen 2011*).
- *(...) proto je jednodušší i na přehlídce **bookovat** modelky, které se do této velikosti vejdou* (*Elle, květen 2011*).

Množství anglických výrazů však automaticky vyřazuje případné čtenářky, které by angličtině nerozuměly. Přestože je mnoho anglických slov v dnešní době již natolik rozšířených, že jejich význam jsou schopni identifikovat i ti, kteří se angličtinu nikdy aktivně neučili, v mnoha případech se ve výzkumném vzorku objevily i takové výrazy, k jejichž porozumění je dle mého názoru potřeba již poměrně pokročilá znalost anglického lexika:

- *Jak poznat „**fejk**“? (...)* *Do boje proti nepravému zboží se ovšem pouštějí i „menší“ firmy, (...) jejichž zboží se v posledních letech také stává terčem **cybersquatingu*** (*Harper's Bazaar, březen 2011*).

- *Mysleli jste si, že nejslavnější „fashion victims“ nakupují jen u Gucciho a Prady (Elle, září 2003)?*
- *Léta devadesátá. Tak ta byla naštěstí už trochu odlehčená. Nesla se ve znamení yuppies (Tamt.).*
- *Co se stane s tělem a psychikou, když je hlavní náplní vašeho jídelníčku „junk food“ (Harper’s Bazaar, únor 2011)?*
- *Už ve dvaceti měla za sebou focení patnácti coverů světových módních časopisů (...)* (Tamt.).

Čtenářky, které angličtinu neovládají, mají sice možnost vyhledat si význam užitých výrazů v patřičných slovnících, avšak mnohem pravděpodobnější je, že neznámá slova (vzhledem k četnosti jejich výskytu) jednoduše přeskočí. Lze namítnout, že význam většiny slov je možno dříve či později odvodit z kontextu. Tento způsob však ne vždy zaručuje správnou interpretaci, čtenářův výklad může být nepřesný. Nakonec ani po konzultaci se slovníkem nemusí být smysl vždy jasný, například v případě výrazu „fashion victim“ není jasné, zda označuje člověka, který jednoduše „propadl módě“ ve smyslu tom, že se móda se stala jeho koníčkem, či člověka, který „nemá vkus“. Podobně nejasné jsou i výrazy *top* či *outfit*. Výraz *top* se dnes stal v podstatě univerzálním označením pro jakýkoli druh oblečení pro horní polovinu těla, *outfit* je zase poměrně vágním výrazem pro kombinaci oblečení, způsob ošacení či prostě pro jakýkoli oděv a šaty. Jemné významy a rozdíly se tak ztrácí a v některých případech se zdá, jako by slova ztratila svou hodnotu a stala se jen bezobsažnými frázemi či pouhou „slovní vatou“. V některých případech tomu tak skutečně je, zejména v článcích věnovaných módním trendům mají slova doopravdy druhořadé postavení a hlavní místo zaujímá obrazový materiál. Dle mého dojmu však anglická slova, která jsou pro českého čtenáře atraktivní, mnohdy slouží k oživení a zamaskování jinak velice plytkého textu.

## 6. Syntax

Ve srovnání s lexikem vykazuje syntax mnohem větší stabilitu (Daneš 1997: 23). Vývoj v rovině syntaktické má obecně jiný charakter – je složitější a „staré jevy zpravidla nezanikají, nýbrž se mění jejich využití a stylové zařazení (...) (Cuřín, Novotný 1981: 35)“.

Změny v syntaxi nejsou tak nápadné, a tím pádem jsou i hůře postižitelné, čemuž odpovídá i skutečnost, že studií na toto téma je stále poměrně málo. Přesto lze i v oblasti skladby pozorovat jisté pohyby, přičemž k některým z nich pravděpodobně přispívá také angličtina.

Vzhledem k provedenému výzkumu se jako jedna z nejnápadnějších změn v oblasti syntaxe, na které má významný podíl angličtina, jeví tendence „užívání neshodných přívlasků v postavení před rozvíjeným substantivem“ (Daneš 1997: 23). Již dříve se zejména v terminologii přírodních věd začala objevovat tzv. kvazislova (zkratky a zkratková slova) před rozvíjeným substantivem. Jednalo se přitom nejčastěji o výrazy náležející do terminologie přírodní věd: *C vitamin* (vedle toho existují také varianty *C-vitamin* a *vitamin C*), *HIV virus* (*virus HIV*). Další skupinu slov, která se v této pozici také vyskytují, tvořily výrazy oscilující mezi nesklonnými adjektivy a substantivy: *country* hudba (vedle *countryová hudba*, *hudba country*) (Martincová 1987: 105-112; Daneš 1997: 23).

Ve výzkumném vzorku se tendence k preponování neshodných přívlasků projevovala poměrně výrazně, v textech se zvláště často objevovaly například výrazy: *retro styl*, *etno styl*, *capri styl*, *grunge styl*, *safari styl*, *vintage kousky*, *couture kolekce*, *hi-tech materiál*, *futuretro platformy*, *šik šátky*, *best of kolekce*. Jen výjimečně jsem ve zkoumaném materiálu narazila na případy, v nichž byl přívlastek umístěn až za substantivum: *styl grunge* (*Elle*, prosinec 1999), *styl etno* (*Elle*, červen 2007), *styl hippie* (*Elle*, červen 2007), *styl new age* (*Elle*, prosinec 1999), *kolekce haute couture* (*Elle*, prosinec 1999).

Slova, která stojí před rozvíjeným substantivem, není vždy možné jednoznačně morfologicky zařadit – některé výrazy kolísají mezi kategoriemi substantiv a adjektiv (*capri*, *grunge*, *best of*). Mnohdy se však ve funkci přívlastku ani neobjevují celá slova, ale jen části přejatých sousloví a kompozit (např. *etno-*, *retro-*, *hi-tech*), která však mohou svou původní funkci první části složených slov ztrácet a stávat se samostatnými přídavnými jmény. Vlivem této morfologické nevyhraněnosti kolísá samotný pravopis: *etno styl* / *etnostyl* / *styl etno*; *best of kolekce* / *kolekce best of*; (*haute*) *couture kolekce* / *kolekce haute couture* apod.

Ačkoli jsou tedy možné různé varianty psaní, zvláště vlivem anglického jazyka se v poslední době rozšiřují přívlasky v antepozici, a to i v situacích zcela nevhodných – v pojmenování institucí, hotelů, restaurací, produktů apod., jejichž název je český (někdy také hybridní, tj. utvořený jak z anglických, tak českých slov), ale utvořený dle pravidel anglické syntaxe: *Fontána hotel*, *Staroprámen extraliga*, *Tatra mléko* (Daneš 1997: 23 – 24; Martincová 1987: 111). Ve výzkumném vzorku se například objevil výraz *Pirelli kalendář*. Zajímavý posun, ke kterému pravděpodobně došlo rovněž vlivem internacionalizace a angličtiny, lze pozorovat u názvů rubrik v časopisu *Elle*. Zatímco v 90. letech se jednotlivé

rubriky jmenují například *fejeton elle*, *zamyšlení elle*, *anketa elle*, *test elle*, *elle o stylu*, *krása elle* apod., současné rubriky již nesou názvy jako *elle krása*, *elle móda*, *elle peníze*, *elle trend*, *elle názor* atd. Dokladem toho, jak „zhoubně“ někdy na jazyk může působit přenášení pravidel z cizího jazyka, jsou následující nesmyslné slovní „slepence“, na něž jsem ve zkoumaných textech narazila: *10 party tipů; retro nadýchané vatované bundy a kabáty; „vintage“ romantické verze krátkých podebraných sukni 80. let; originální origami kreace; Elle proměna čtenářek; kosmetická redaktorka Elle a její top produkty; ELLE MÓDA BŘEZEN*.

Tento trend může být dle mého názoru jednak projevem jazykové módy, internacionalizační tendence, případně jazykové neznalosti, ale také i tendencí k všeobecné ekonomičnosti vyjadřování. Názvy a slovní utvořené po vzoru těch anglických jsou kratší a „údernější“ (např. *ELLE MÓDA BŘEZEN* vedle *Březnová móda podle časopisu Elle; Pirelli kalendář* vedle *kalendář společnosti Pirelli*). Ekonomičnosti je však v tomto případě většinou dosaženo na úkor srozumitelnosti.

## **Závěr**

Kontakt s jinými národy je dnes stále intenzivnější. Globalizace přináší změny společenské, ale i jazykové. Již dříve se jazyky navzájem ovlivňovaly a přejímaly prvky jeden od druhého. Dnes je však situace poněkud jiná, dominantní postavení má angličtina, která proniká téměř do všech jazyků a jejich lexikálních sfér. Ačkoli je vliv angličtiny tak markantní, mnohdy si jej příliš neuvědomujeme. Jazyk dnes spíše považujeme za samozřejmost a jeho normy za již přežitá pravidla. V díle *Kultura a struktura českého jazyka* Daneš (2009: 21) přichází s myšlenkou, že dnešní přístup společnosti se v mnohém podobá imunitní reakci organismu. Organismus se nejprve cizím elementům brání, postupně však mnohé z nich začne tolerovat a nakonec je přijme.

Při každém kontaktu s cizími elementy v jazyce vzniká jistá nestabilita. Jazyk se s určitými nepravidelnostmi a novými jevy dokáže vyrovnávat, problém však vzniká tehdy, kdy je nápor cizích elementů zcela živelný a neřízený žádnými základními pravidly. Tehdy je oslabena struktura jazyka a jazyk se v některých svých rysech může stát nefunkční. Jazyk proto potřebuje jistou ustálenou normu, která by uchovávala jeho stabilitu.

Vzájemné ovlivňování jazyků je nevyhnutelné a přirozené, je součástí jazykového vývoje a nemá smysl se mu sverpě bránit, tak jak to například činili puristé. Aktuální

otázkou je však to, jak se s danou situací vyrovnat, jak cizí vlivy využít k obohacení vlastního jazyka, ale zároveň zabránit tomu, aby se jeho struktura narušovala. První krok tkví především v péči. O jazyk je třeba pečovat, stejně jako pečujeme o kulturní statky, neboť jazyk sám je součástí nás a naší kultury.

#### Literatura:

- Bartošek, Jaroslav. 1997. *Jazyk žurnalistiky*. In: *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Vyd. 1., Praha: Academia, 1997. s. 42-67. ISBN 80-200-0617-6.
- Bozděchová, Ivana. 1997. *Vliv angličtiny na češtinu*. In: *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Vyd. 1., Praha: Academia, 1997. s. 271-279.
- Cuřín, František; Novotný, Jiří. 1982. *Vývojové tendence současné spisovné češtiny a kultury jazyka*. Vyd. 2., upravené, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1982. 112 s.
- Cvrček, Václav a kolektiv autorů. *Mluvnice současné češtiny 1: jak se píše a jak se mluví*. První dotisk prvního vydání, Praha: Karolinum, 2010. 353 s. ISBN 978-80-246-17435.
- Cvrček, Václav. 2008. *Regulace jazyka a Koncept minimální intervence*. Vyd. 1., Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. 230 s. ISBN 978-80-7106-600-2.
- Čermák, František. 2001. *Jazyk a jazykověda*. Vyd. 3., doplněné, Praha: Karolinum, 2001, 341 s. ISBN 80-246-0154-0.
- Daneš, František. 1997. *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Vyd. 1., Praha: Academia, 1997. 292 s. ISBN 80-200-0617-6.
- Daneš, František. 1999. *Pojem „spisovného jazyka“ v dnešních společenských podmínkách*. In: *Jazyk a text I*. Praha: Univerzita Karlova, 1999. s. 289-305.
- Daneš, František. 2009. *Kultura a struktura českého jazyka*. Vyd. 1., Praha: Karolinum, 2009. 511 s. ISBN 978-80-246-1648-3.
- Havránek, Bohuslav; Jedlička, Alois. 1986. *Česká mluvnice*. Vyd. 1., Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. 592 s.
- Havránek, Bohuslav. 1932. *Úkoly spisovného jazyka a jeho kultura*. In: *Spisovná čeština a jazyková kultura*. Praha: Melantrich, 1932. s. 32 – 84.
- Hoffmanová, Jana. 2001. *Vyjadřování současných mladých lidí: autenticita a literární stylizace*. In: *Český jazyk a literatura na sklonku XX. století*. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2001. s. 93-102. ISBN 80-7042-587-3.

- Horálek, Karel. 1957. *Zákonitost, účelnost a nahodilost ve vývoji jazyka*. In: *Studia linguistica in honorem ac. S. Mladenov*. Sofia: Izd. na Bălgar. Akad. na naukite, 1957. s. 539-543.
- Hubáček, Jaroslav. 2001. *K vývojovým tendencím současné české slovní zásoby*. In: *Český jazyk a literatura na sklonku XX. století*. Ostrava: Ostravská univerzita, Filosofická fakulta, 2001. s. 107-112. ISBN 80-7042-587-3.
- Jamek, Václav. 1998. *O patřičnosti v jazyce*. Praha: Nakladatelství Franze Kafky, 1998, 204 s.
- Lotko, Edvard. 2002. *O některých vývojových tendencích v současné slovní zásobě a jejich příčinách (na materiálu češtiny, slovenštiny a polštiny)* In: *Studia Slavica 5*. Ostrava: Sfinga, 2002. s. 7 – 23.
- Mathesius, Vilém. 1932. *O požadavku stability ve spisovném jazyce*. In: *Spisovná čeština a jazyková kultura*. Praha: Melantrich, 1932. s. 14 – 31.
- Martincová, Olga. 1987. *Vývojové procesy v současné české slovní zásobě*. In: *Dynamika současné češtiny z hlediska lingvistické teorie a školské praxe*. Praha: Univerzita Karlova, 1987. s. 105 – 112.
- Mleziva, Emil. 1996. *Vliv společenských změn na vznik nových významů a výrazů v českém jazyce. Lingvisticko-sociologická studie*. In: *Slovo a slovesnost*, roč. 57 (1996): s. 283 – 296.
- Mravinacová, Jitka. 2005. *Přejímání cizích lexémů*. In: *Neologizmy v dnešní češtině*. Praha: Ústav pro jazyk český Akademie věd, 2005. s. 187-211.
- Sedláček, Jan. 1959. *O zákonitosti a účelnosti ve vývoji jazyka*. In: *Naše řeč* 7-8, roč. 42 (1959). Dostupné také z: < <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4704>>.
- Skalička, Vladimír. 1958. *O příčinách jazykových změn*. In: *O vědeckém poznání soudobých jazyků*. Vyd. 1., Praha: Československá akademie věd, 1958. 299 s.
- Srpová, Hana. 2001. *Impakt sociálních faktorů na vývoj českého lexika konce 20. století*. In: *Český jazyk a literatura na sklonku XX. století*. Ostrava: Ostravská univerzita, Filosofická fakulta, 2001. s. 227-232. ISBN 80-7042-587-3.
- Svobodová, Diana. 2006. *Průvodce českou slovní zásobou*. Vyd. 1. Odry: Vade mecum Bohemiae, 2006. 124 s. ISBN 80-86041-34-4.
- Svobodová, Diana. 2007. *Internacionalizace současné české slovní zásoby*. Vyd. 1., Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2007. 141 s. ISBN 978-80-7368-308-5.
- Svobodová, Diana. 2009. *Aspekty hodnocení cizojazyčných přejímek*. Vyd. 1., Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2009. 167 s. ISBN 978-80-7368-732-8.

Uličný, Oldřich. 2009. Pod povrch přechylování. *Lidové noviny*. 5. 3. 2009, s. 11.